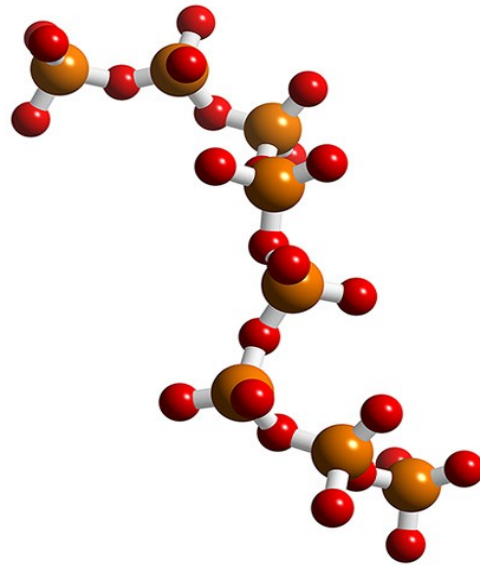
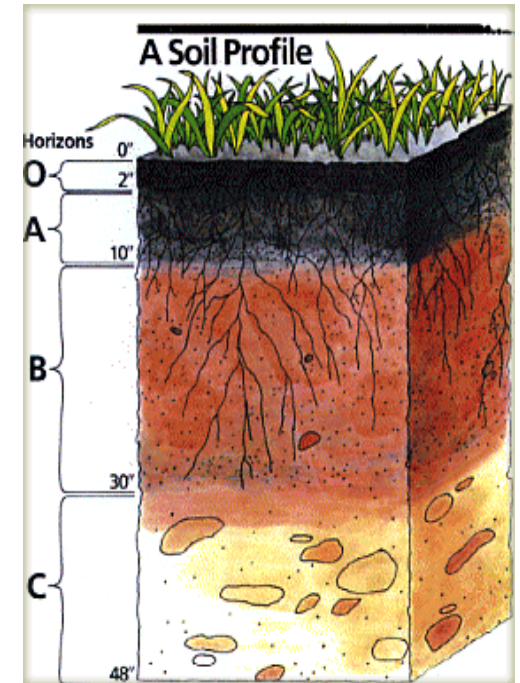
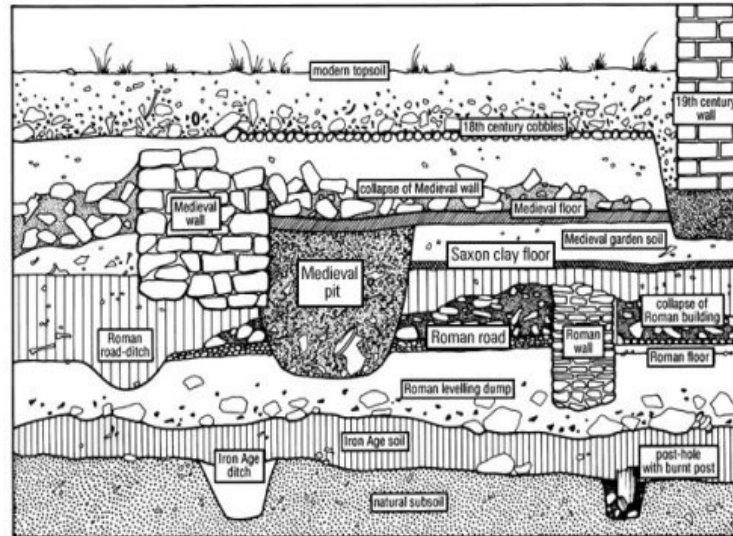

Chemie a archeologie II

Půda a její vlastnosti

- zrnitost
- pH
- redoxní potenciál
- hustota
- zbarvení
- obsah humusu

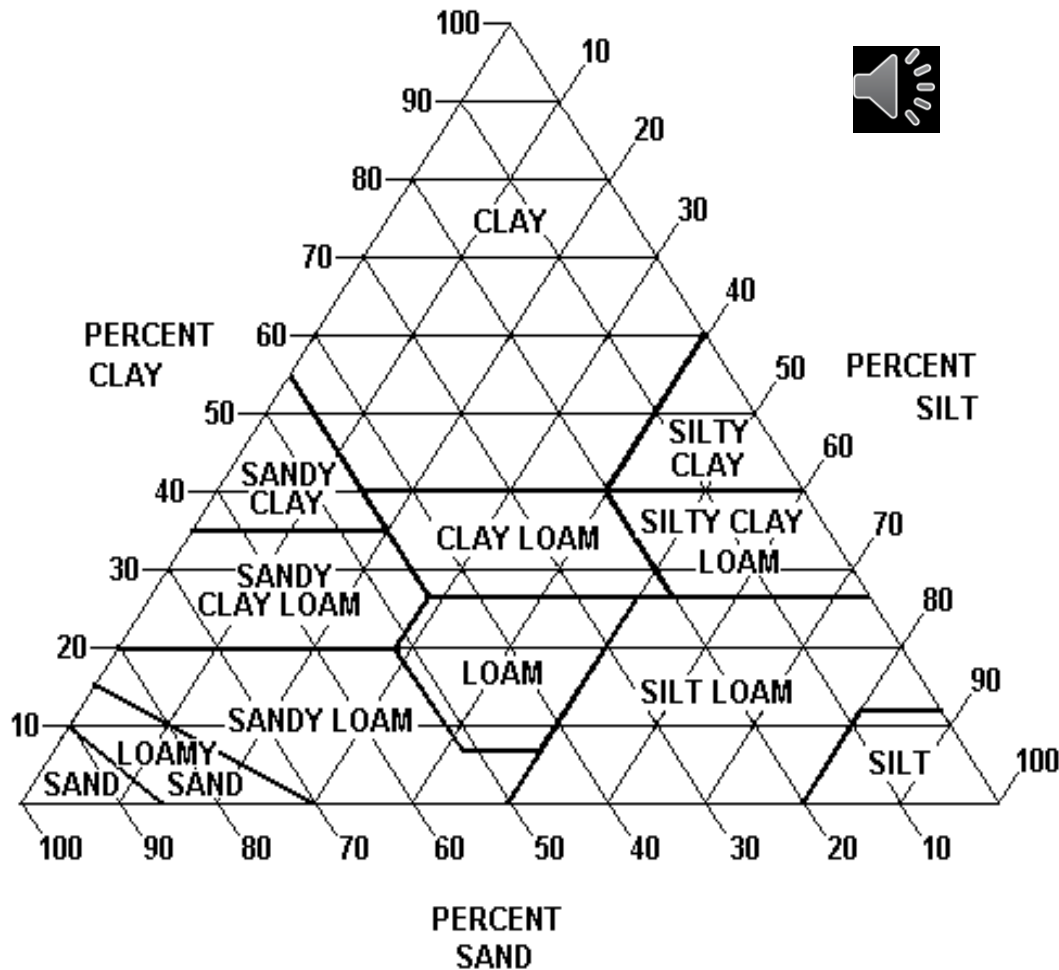
Zbarvení půdy

Munsellova škála

Textura půdy (analýza zrnitosti)

Síta o různé velikosti ok

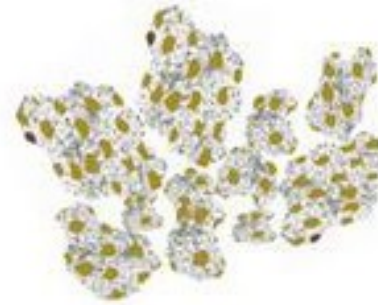

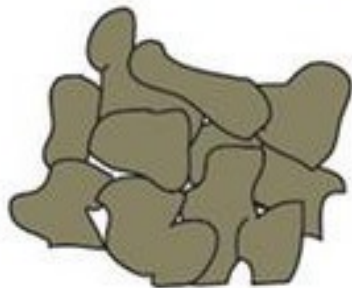
Struktura půdy

Granular (high permeability)

Aggregated (high permeability)

Blocky (moderate permeability)

Columnar/prismatic (moderate permeability)

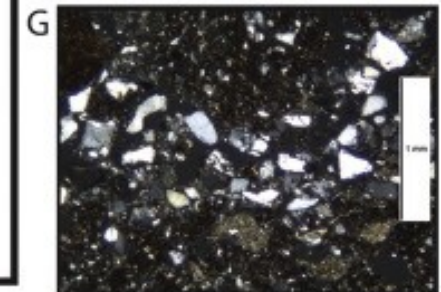
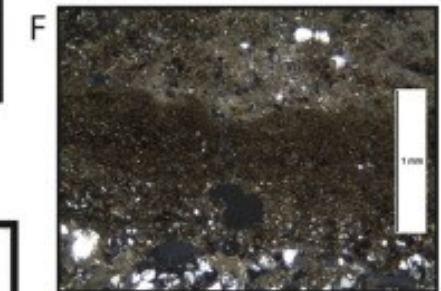
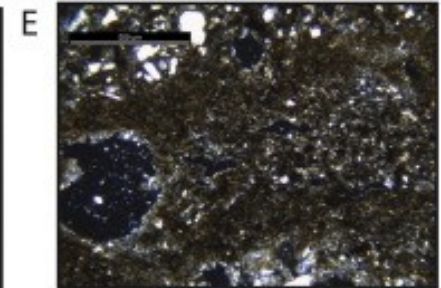
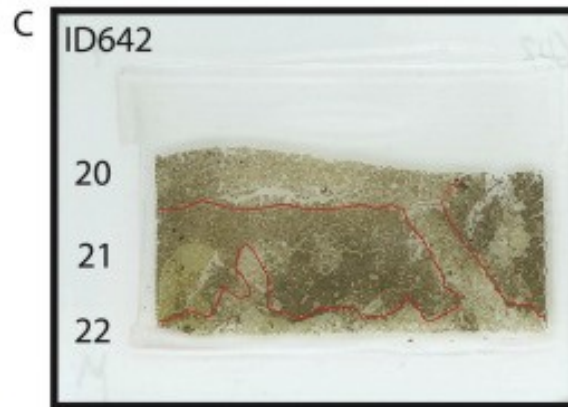
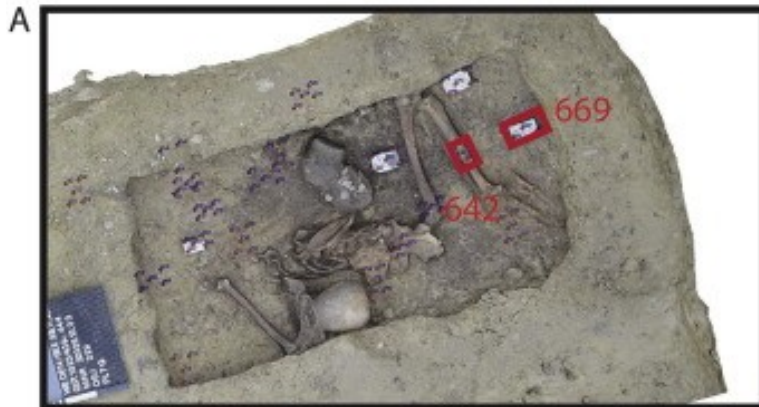
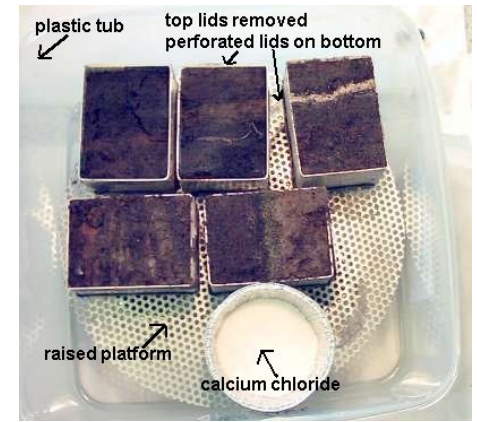

Platey (low permeability)

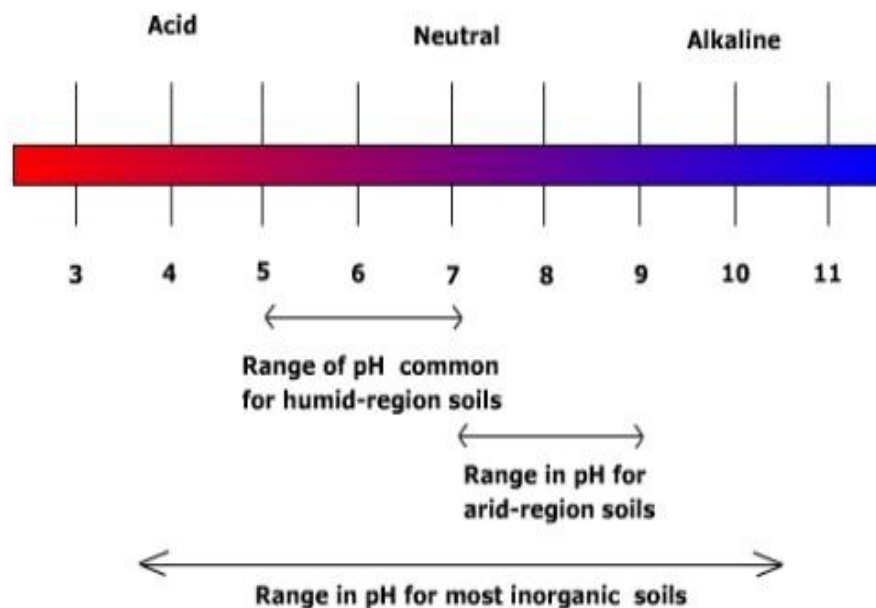
Massive (low permeability)

Mikromorfologie půdy

Kyselost (pH)

pH: záporný logaritmus
koncentrace iontů H^+

Aktivní půdní reakce
(destilovaná voda)

Výměnná půdní reakce
(1 M roztok KCl)

půda	pH
silně kyselá	do 4,5
kyselé	4,6 – 5,5
slabě kyselé	5,6 – 6,5
neutrální	6,6 – 7,2
slabě alkalické	7,2 – 8,5
alkalické	8,6 – 9,5
silně alkalické	nad 9,6

Kyselost (pH)

Nízké pH půdy (podzoly):

významný rozklad kosti

Vysoké pH půdy (spraše,
půdy na vápencích):

srážení vápence vně i uvnitř kosti

pH půdy je také ovlivněno přítomností humusu (huminové kyseliny a fulvokyseliny)

v hrobové jámě se pH lokálně mění také v závislosti na přítomnosti organických artefaktů

uhličitany: pouze v alkalických půdách

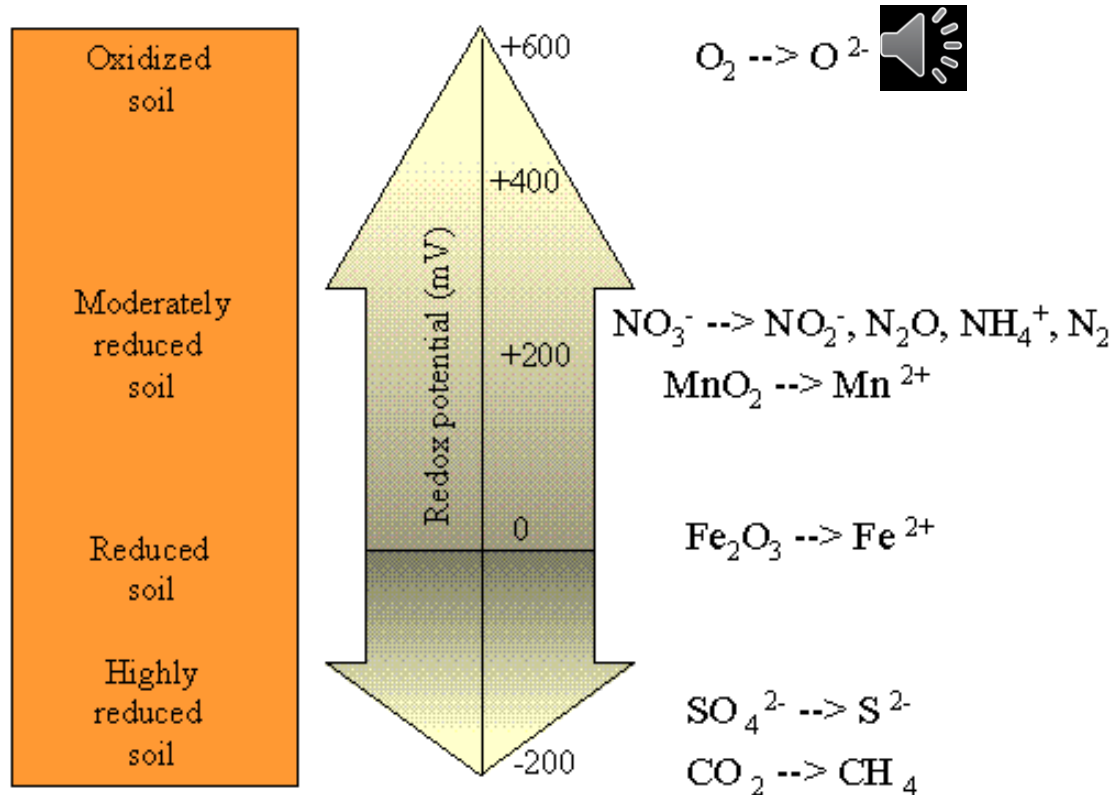
Oxidačně-redukční potenciál

Nernstova rovnice

$$E = E^0 + \frac{RT}{nF} * \ln \left(\frac{a_{\text{ox}}}{a_{\text{red}}} \right)$$

Example Of The Range In Redox Potentials In Waterlogged Soils And The Location In The Redox Range Where The Various Electron Acceptors Are Active

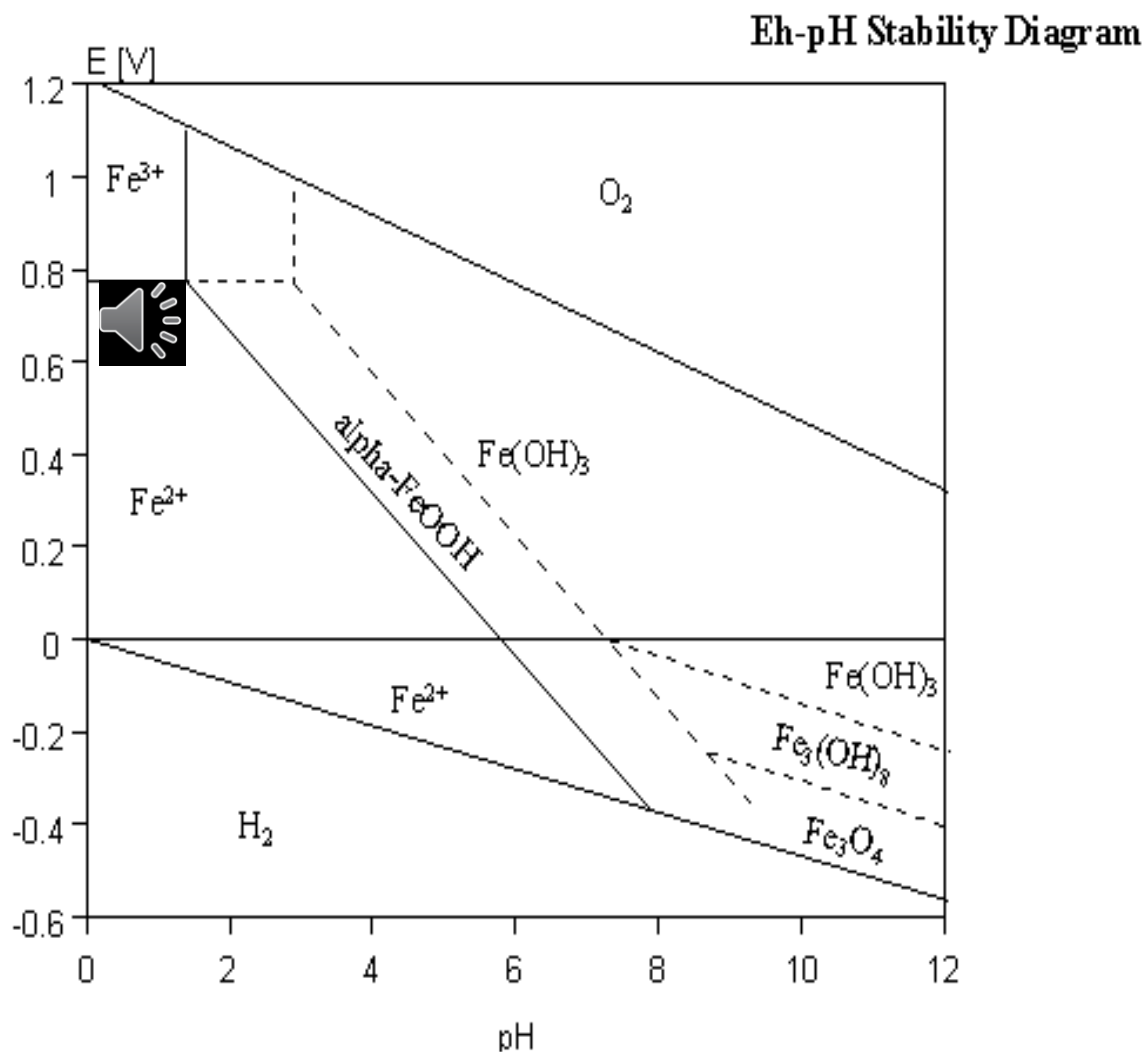
Odhad redoxních podmínek

Přímé měření

Poměr krystalických a
amorfních oxidů
železa

Přítomnost Fe^{2+}
a/nebo S^{2-}

Charakter koroze
kovových artefaktů

Stanovení fosforu

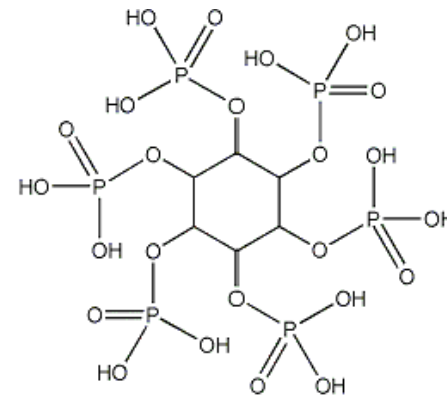
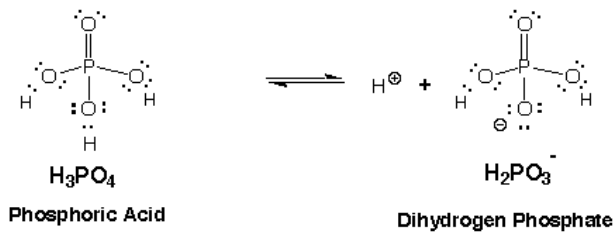
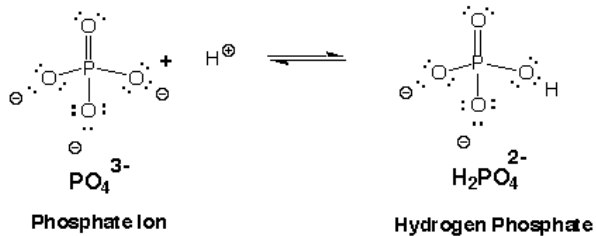
CELKOVÝ FOSFOR

Anorganický

Labilní (dostupný)
Vázaný na Al, Fe a Mn
Vázaný na Ca

Organický

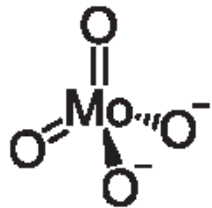
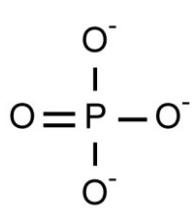
Fytáty
Ostatní sloučeniny (ATP, DNA, fosfolipidy, aj.)

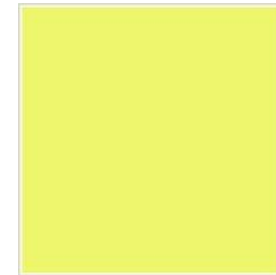
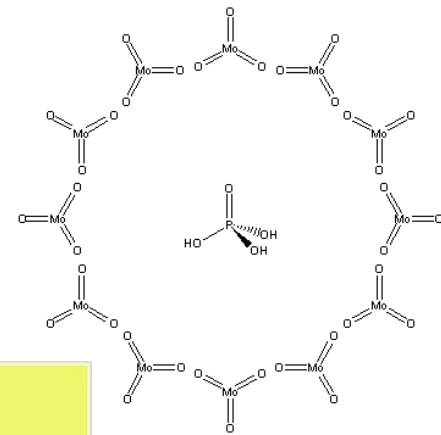
Na

Molybdenová reakce

Fosfát + molybdenan $\rightarrow$ fosfomolybdenová žluť

+

kys. askorbová

↓

Vzorek

+

HCl

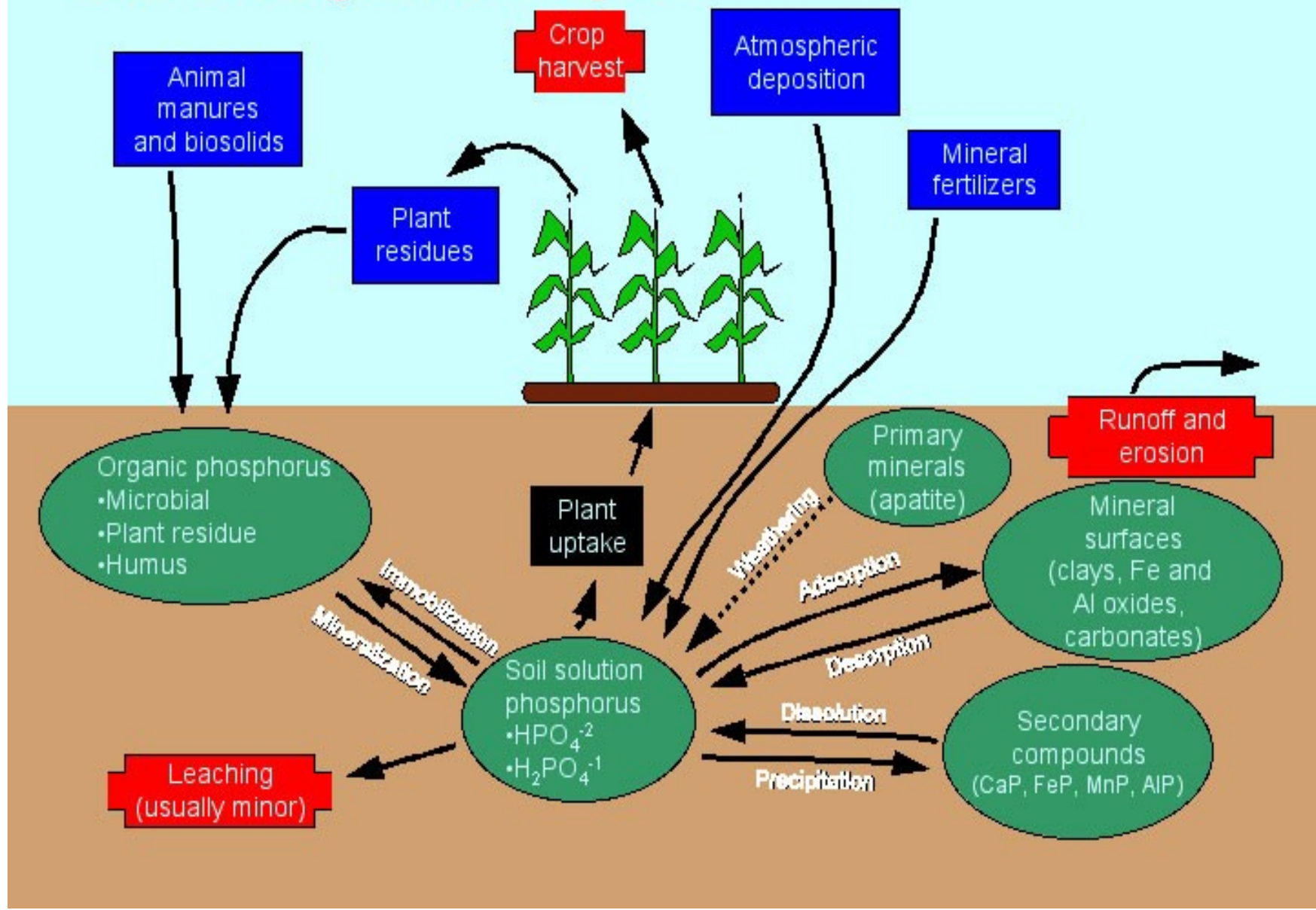
fosfomolybdenová modř

The Phosphorus Cycle

Component   Input to soil   Loss from soil

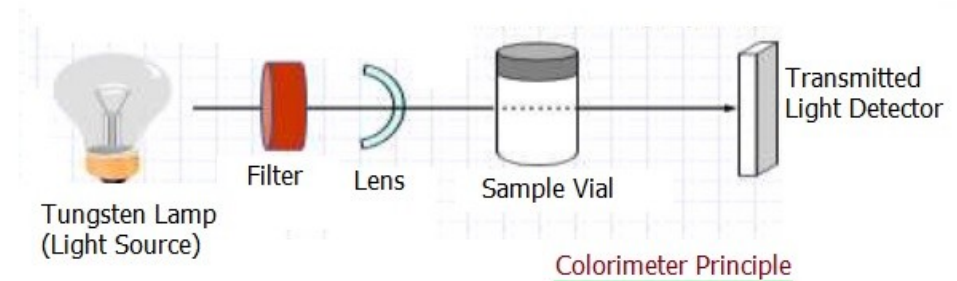
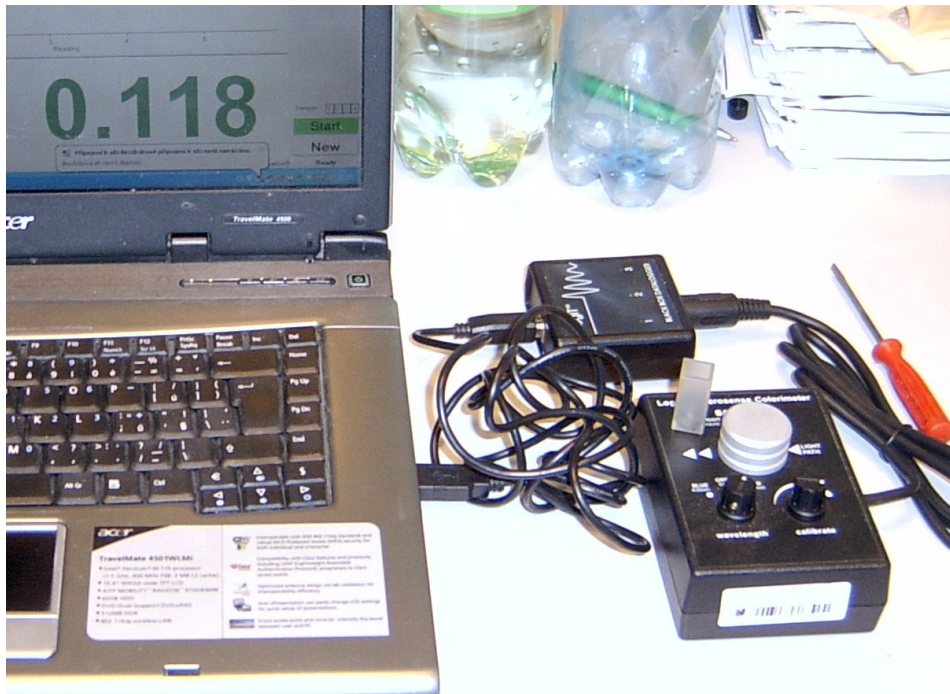
Doklad přítomnosti dřevěné konstrukce (zbarvení půdy)

Extrakce a stanovení fosfátů

- 1) Extrakce
- 2) Přidání reagentu
- 3) Stanovení fosfátů

Kolorimetrie

Fosfor

pH

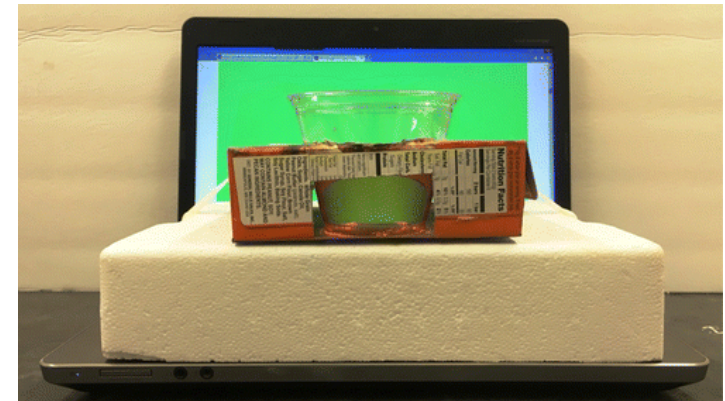
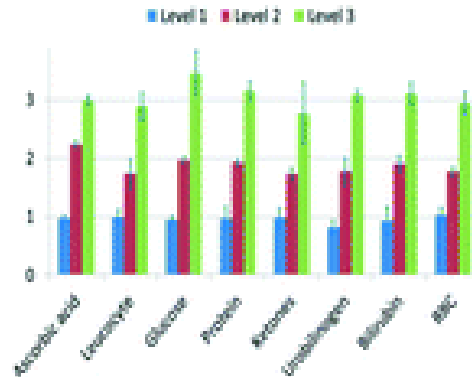
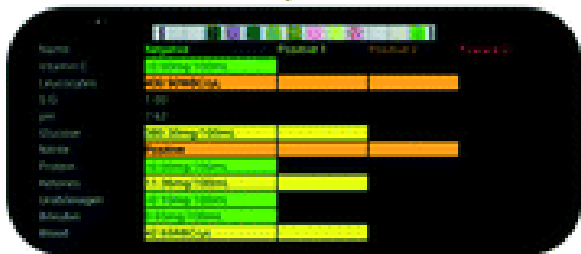
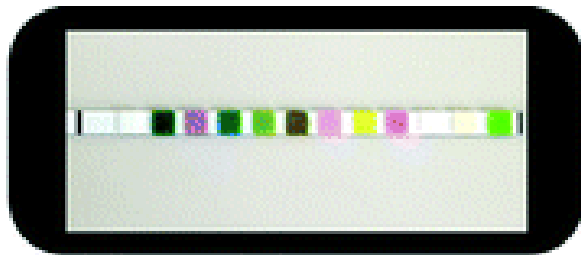
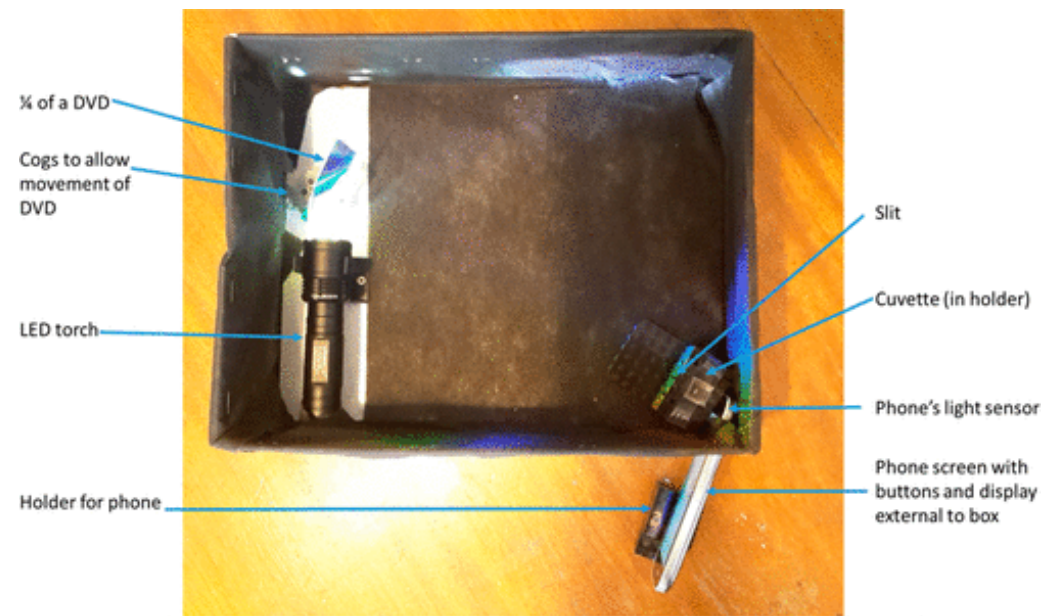
Železo

Dusík (amoniakální, nitrátový)

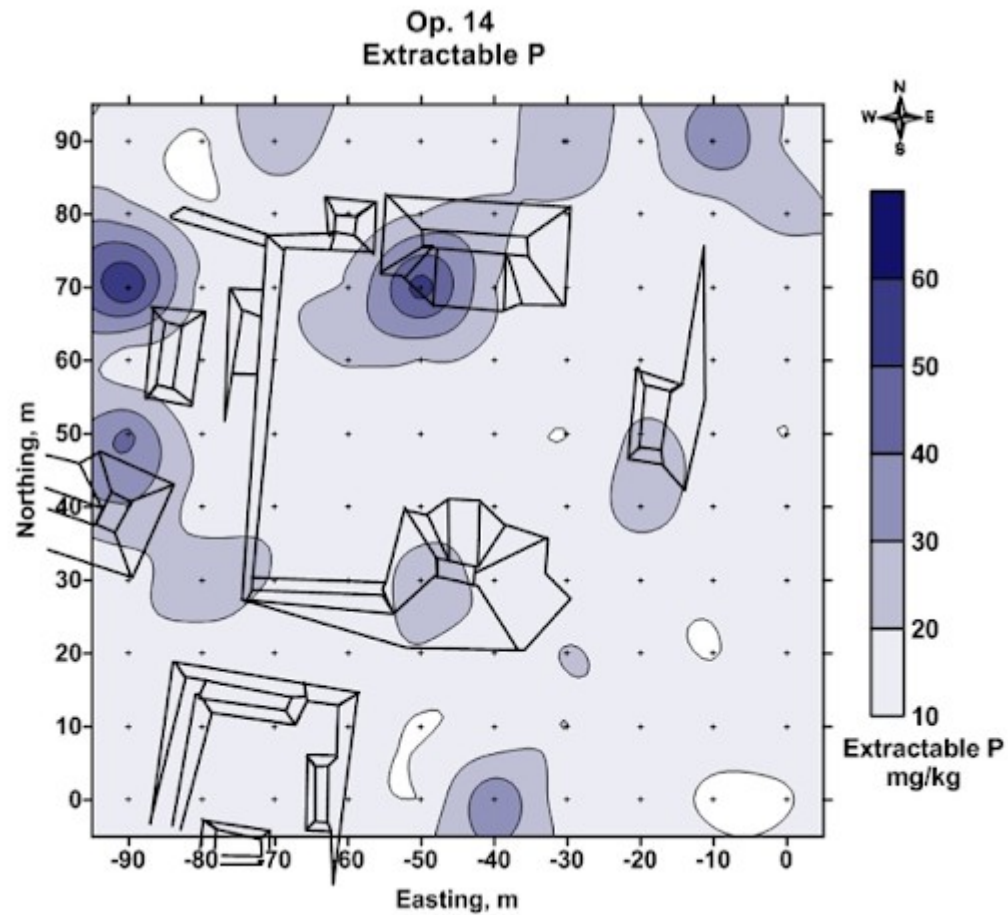

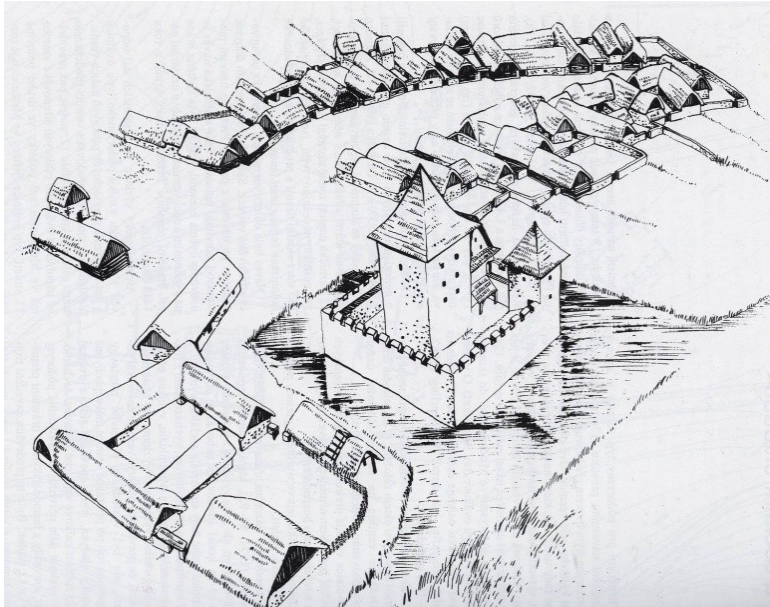
Kolorimetrie - aplikace mobilního telefonu

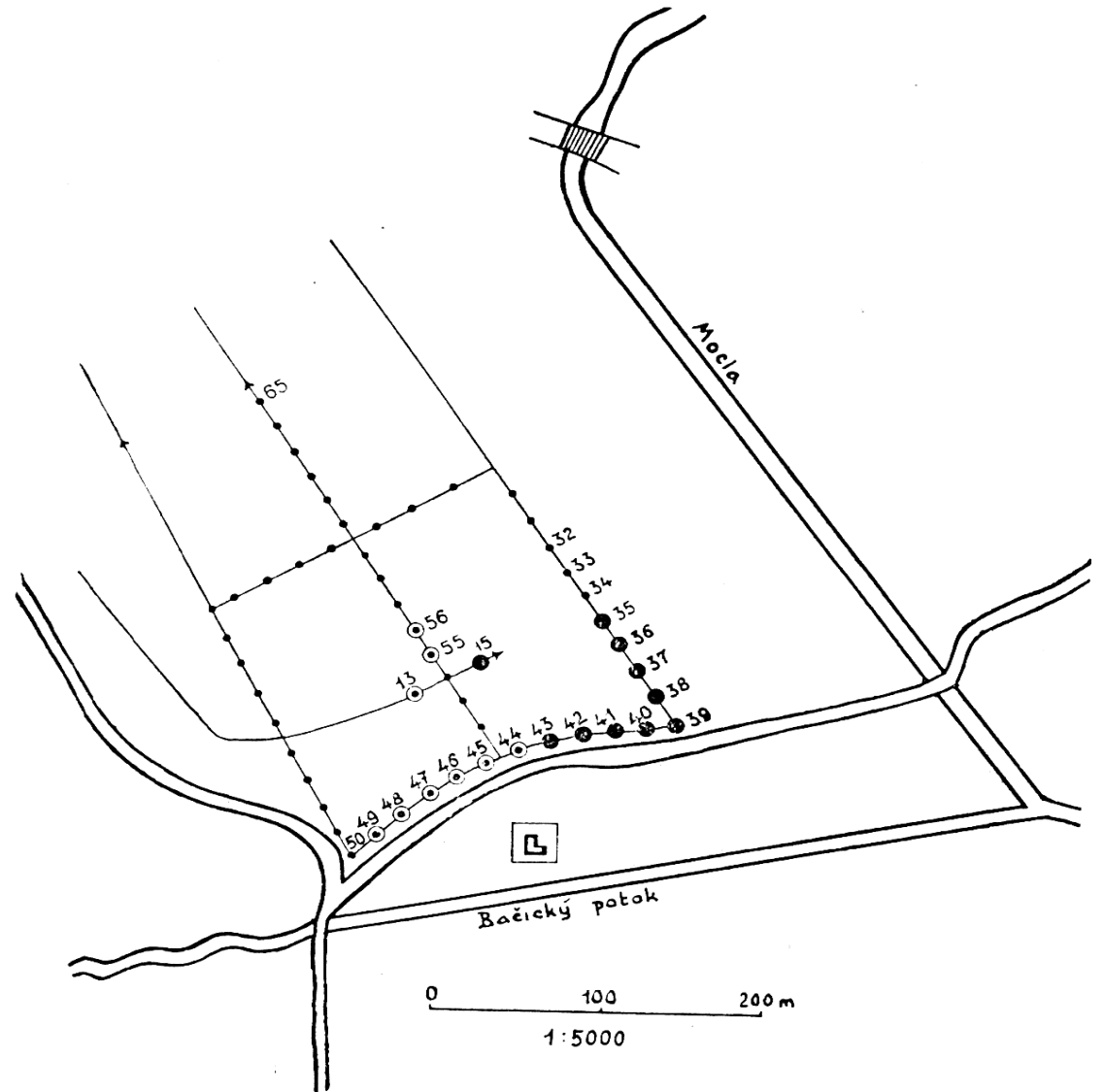
Prospekce sídelních areálů

Mstěnice

ZSV Mstěnice
(JZ Morava)

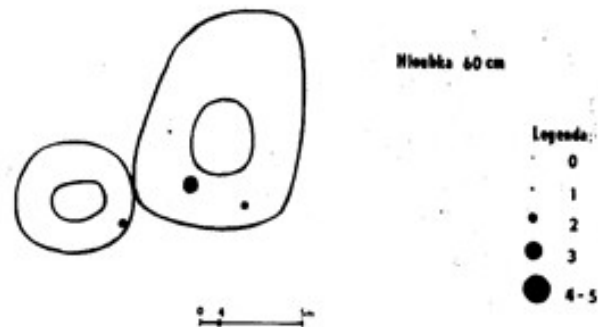
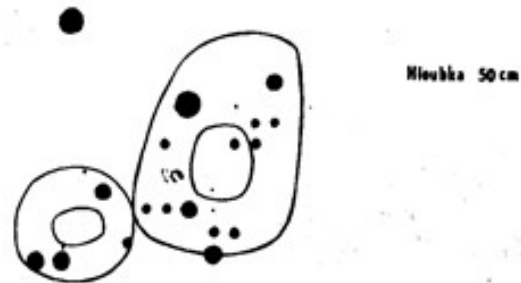
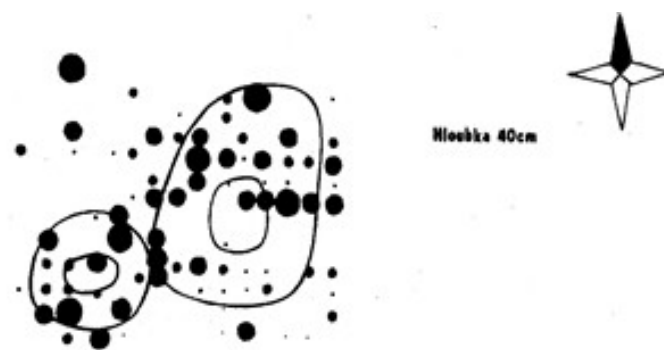
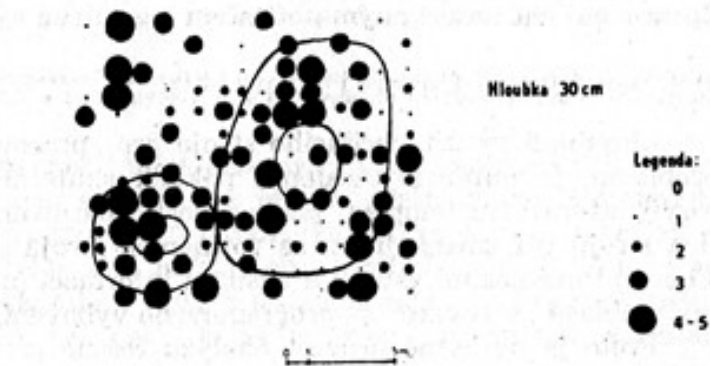
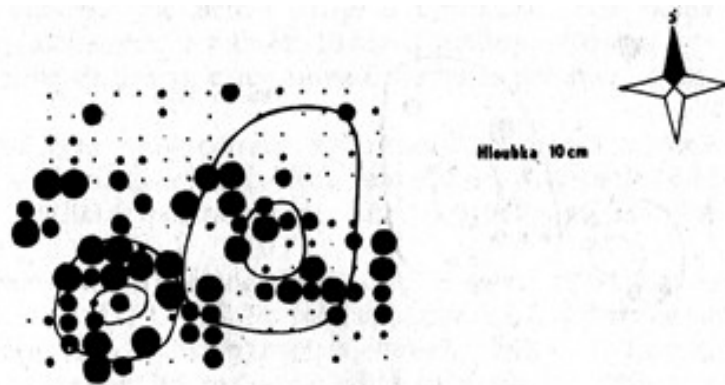

Plán sond k fosfátové půdní analýze.

● Vyznačena místa s obsahem fosforu podstatně zvýšeným.

Potálov

ZSV Potálov
(J Čechy)

Obr. 4. ZSO Potálov, okres Tábor. Fosfátová analýza pomocí terenního testu v hloubkách 10–30 cm pod recentním povrchem. 0 – obsah 0,09 ‰–0,15 ‰ P_2O_5 , 1 – obsah nižší než 0,08 ‰ P_2O_5 , 2 – obsahy 0,16 ‰–0,4 ‰ P_2O_5 , 3 – obsahy 0,41 ‰–0,8 ‰ P_2O_5 , 4–5 – obsahy vyšší než 0,8 ‰ P_2O_5 .

Fosfor v sídlištních objektech

Akumulace fosforu v důsledku antropogenní činnosti

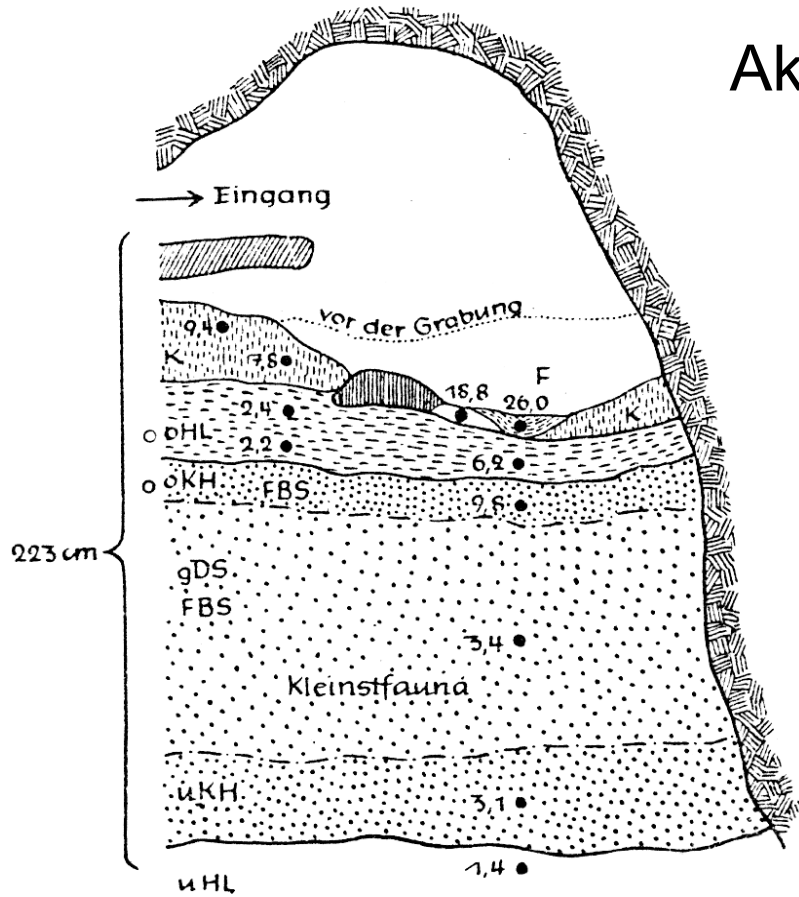

Abb. 3. Phosphatgehalt in der „Jungfernhöhle“ in Oberfranken.

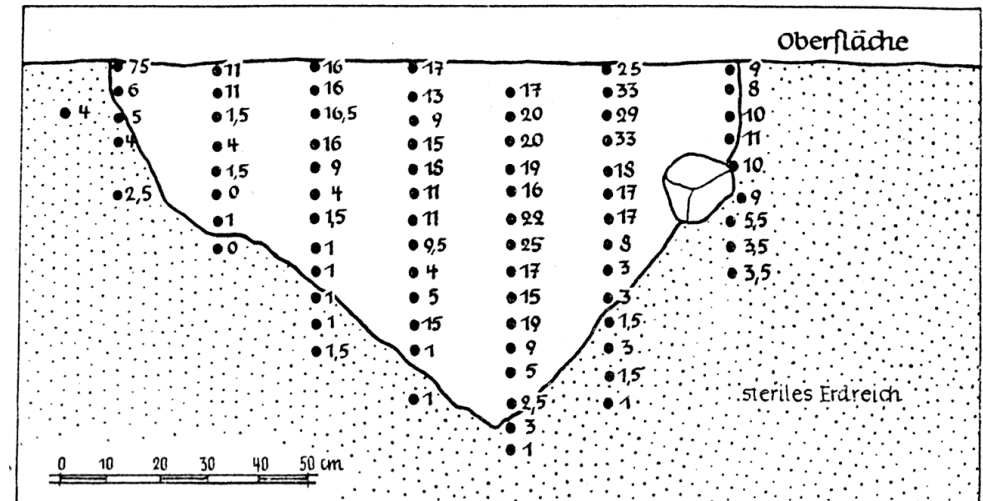
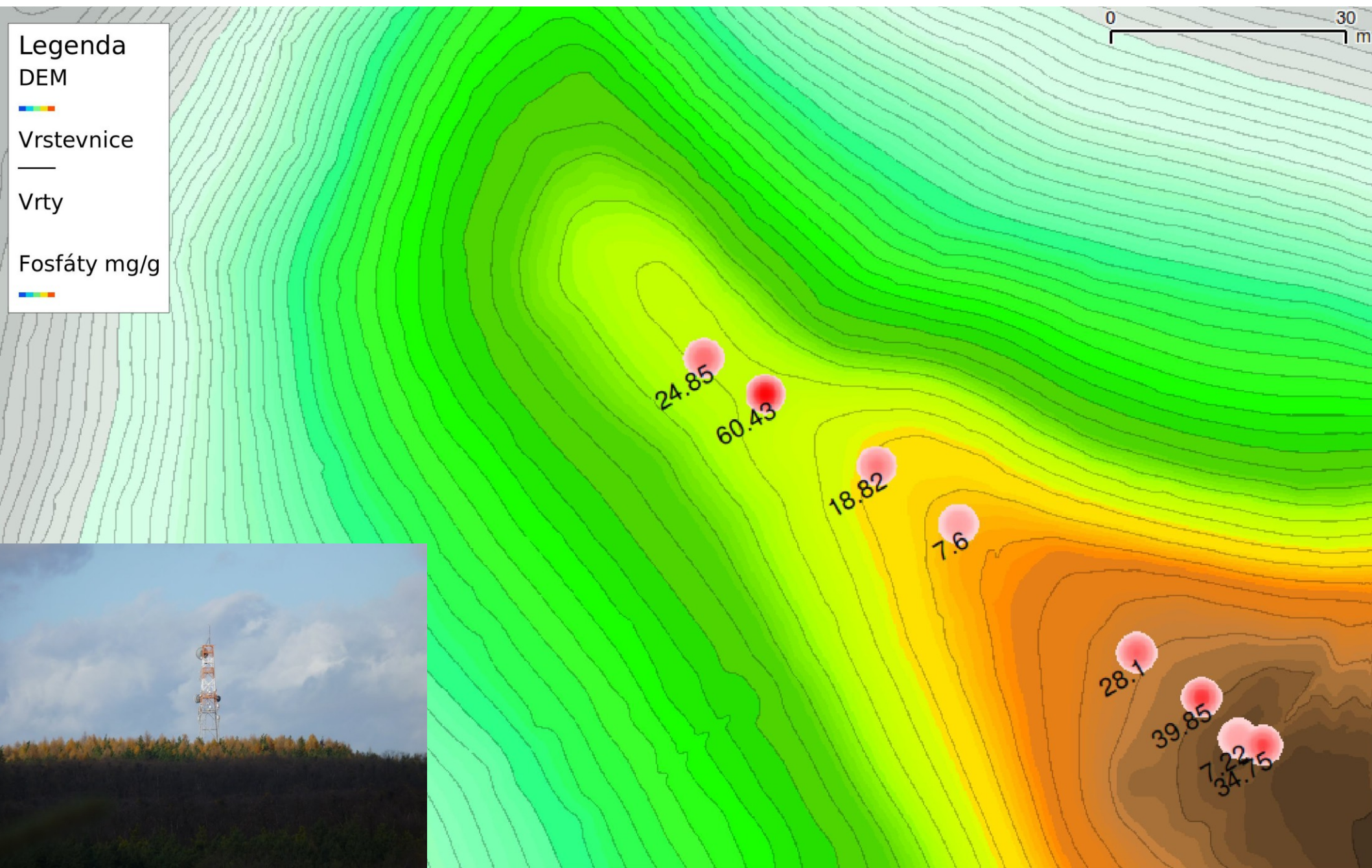

Abb. 2. Phosphatschicht einer Grube von Muldenstein I.

Suchohrdly-Deblínek

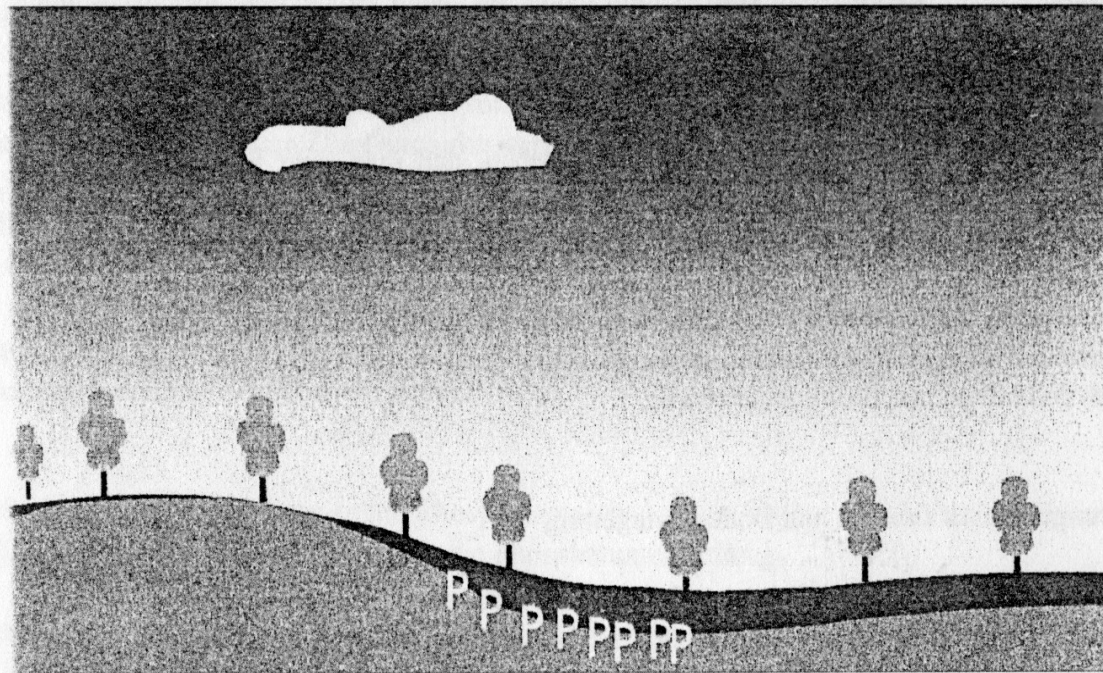
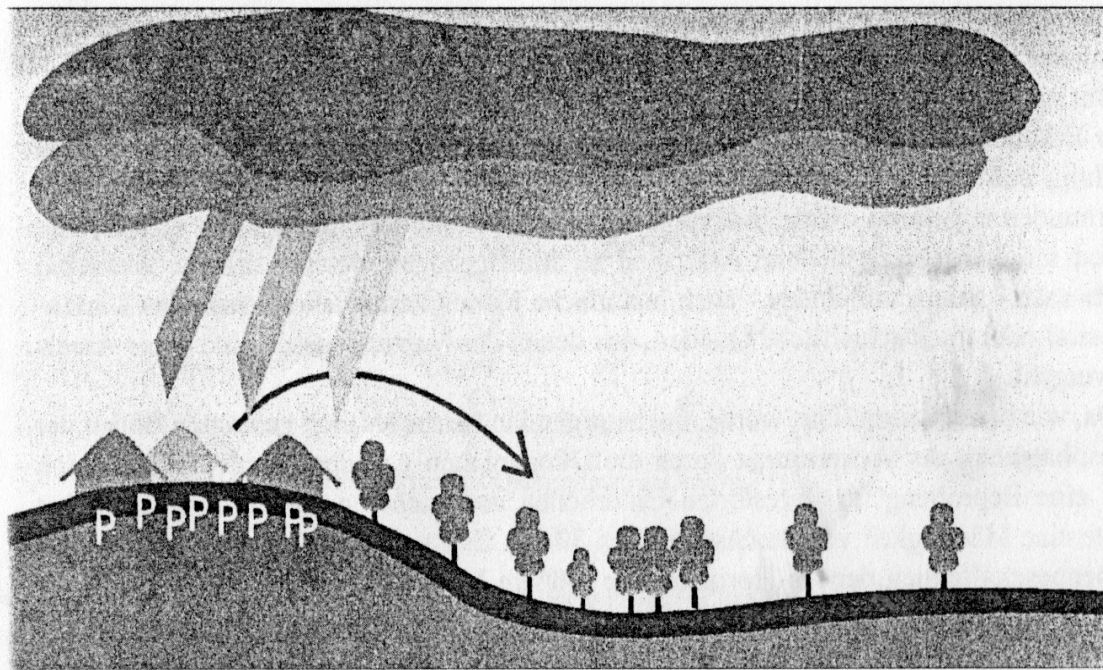
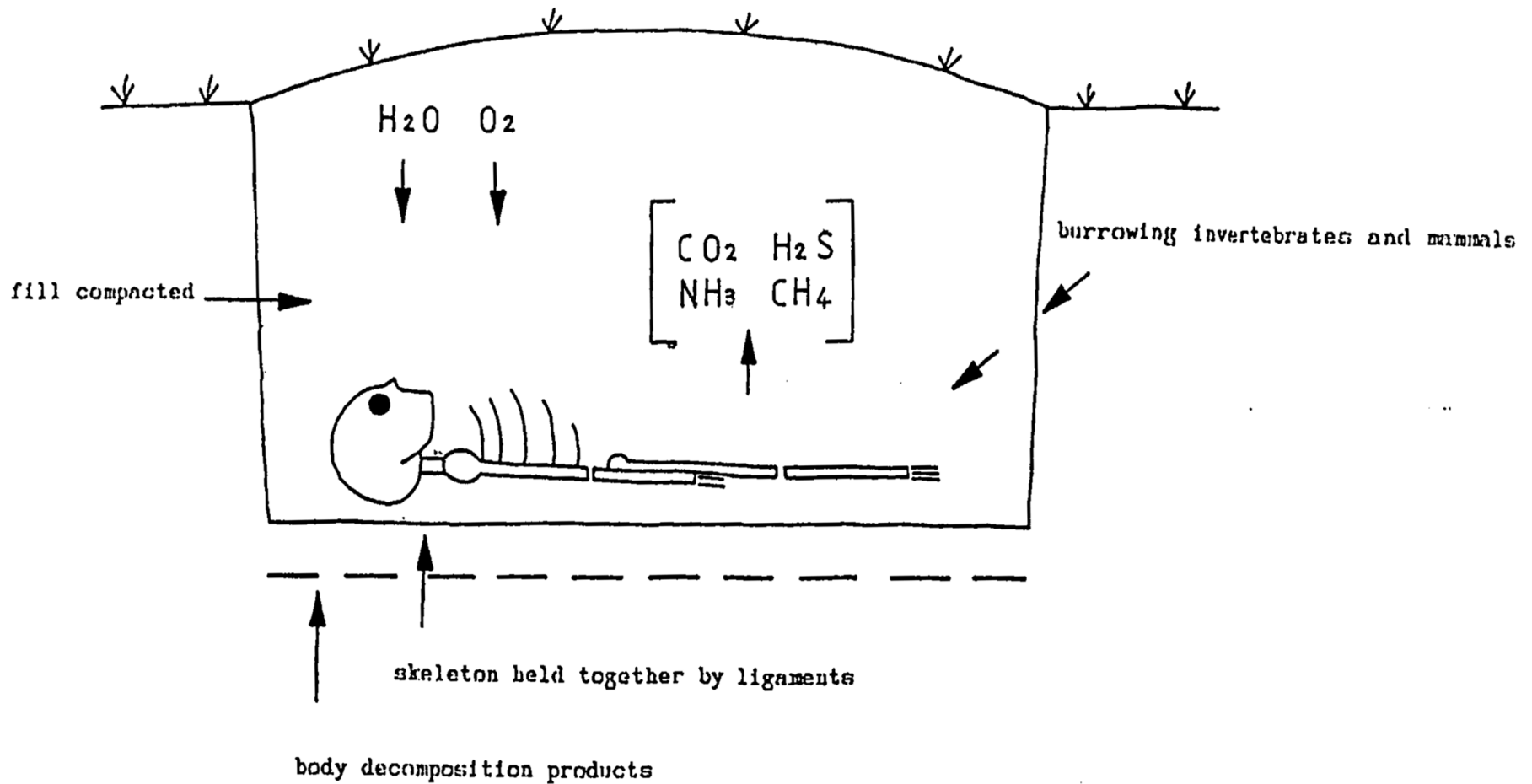

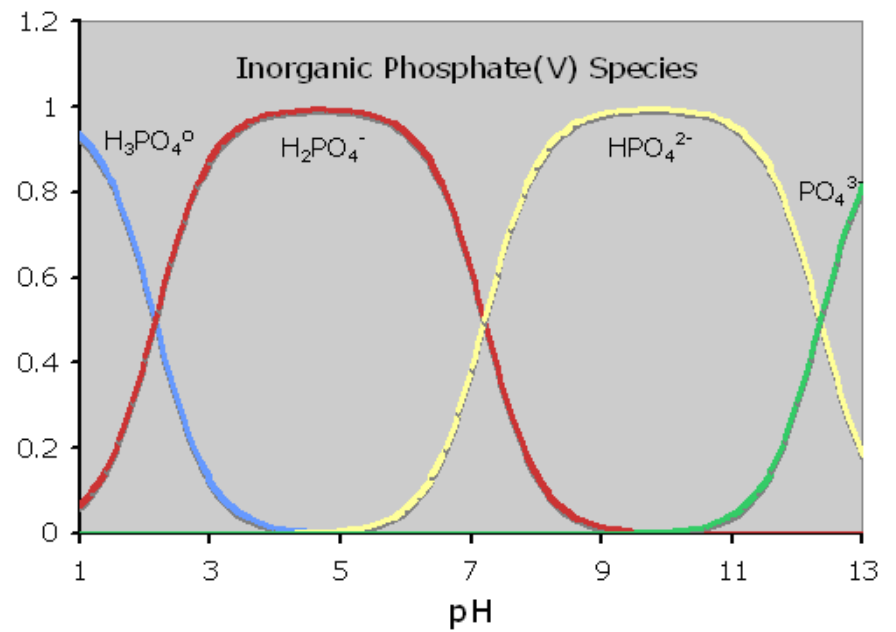
Abb. 4: Störung der Ergebnisse mittels Phosphatmethode durch Erosion: Phosphathaltige Bodenverlagerungen täuschen eine Siedlung vor, die es nie gegeben hat.

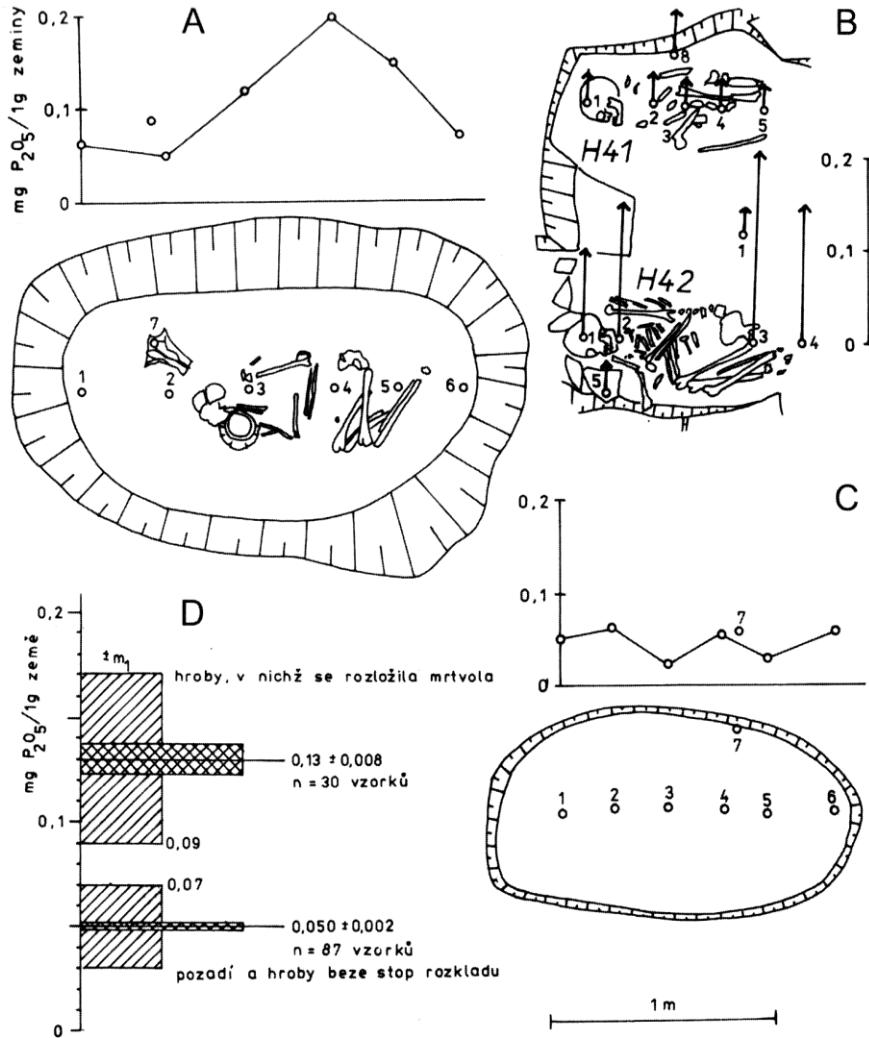
Analýza pohřebišť

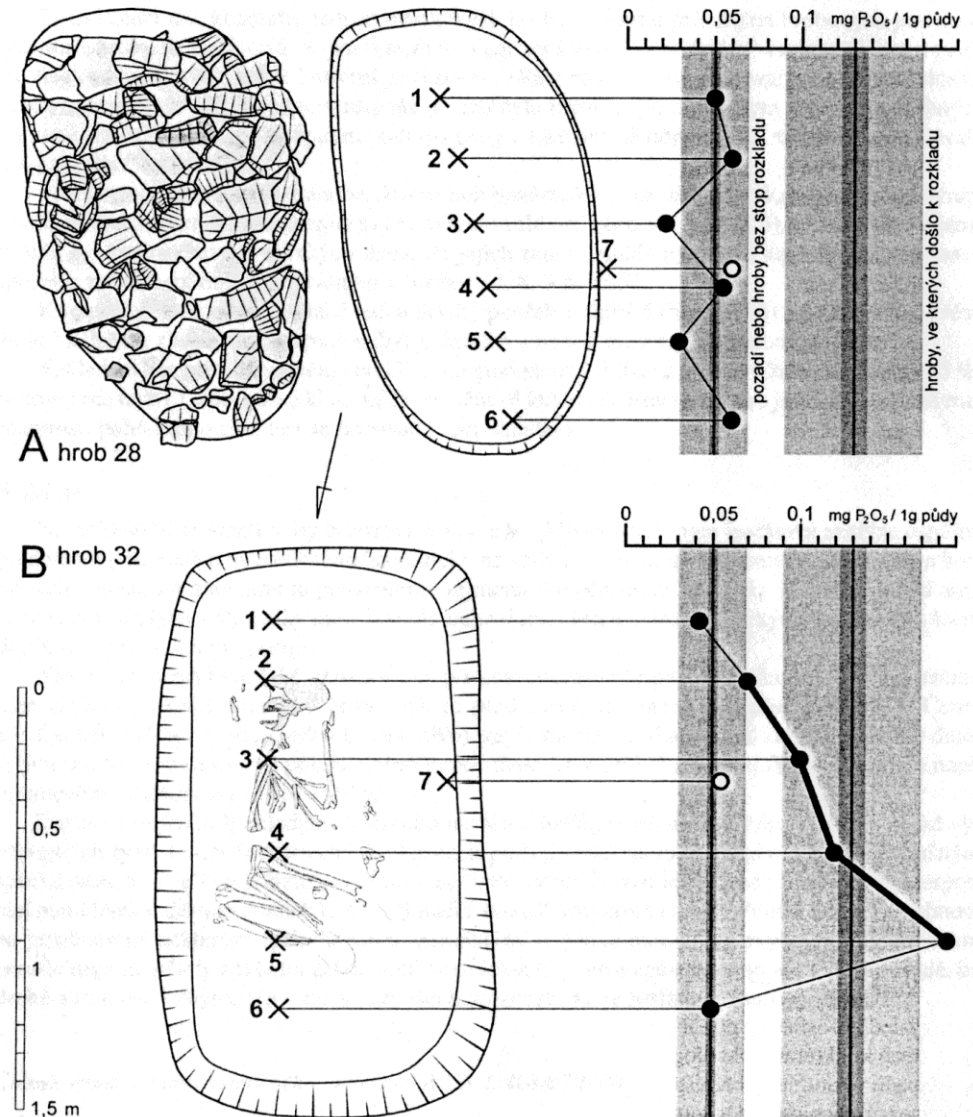
Rozklad kosterních pozůstatků

Praha – Miškovice

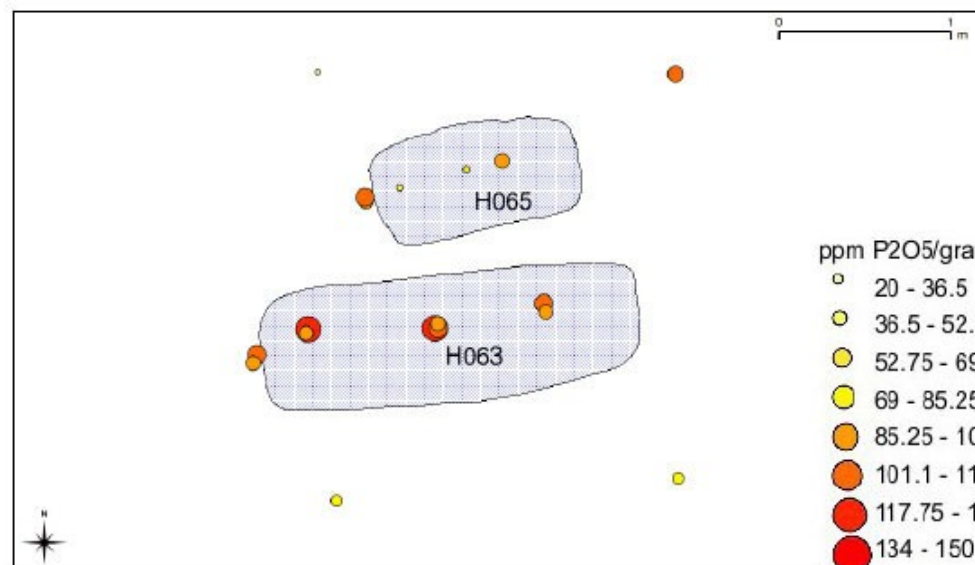
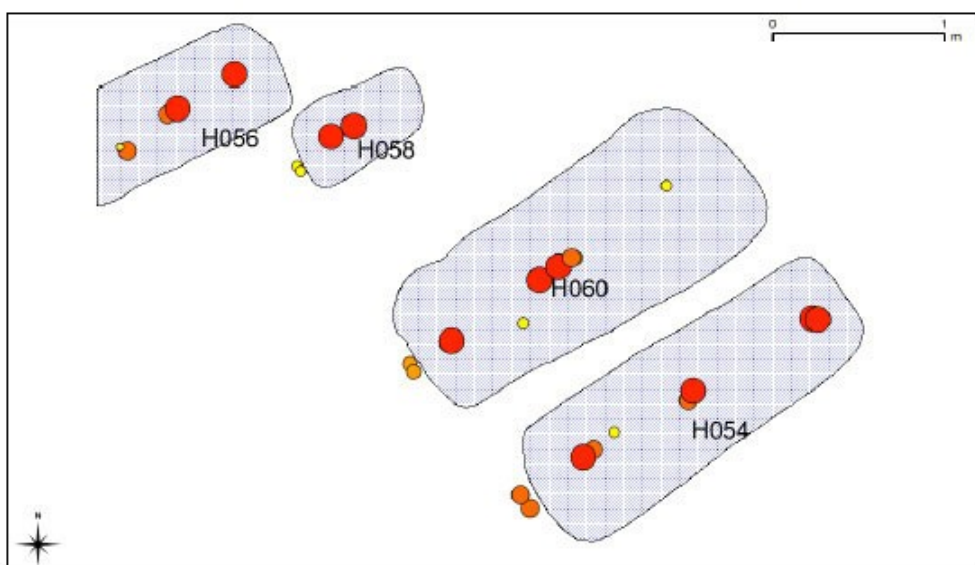
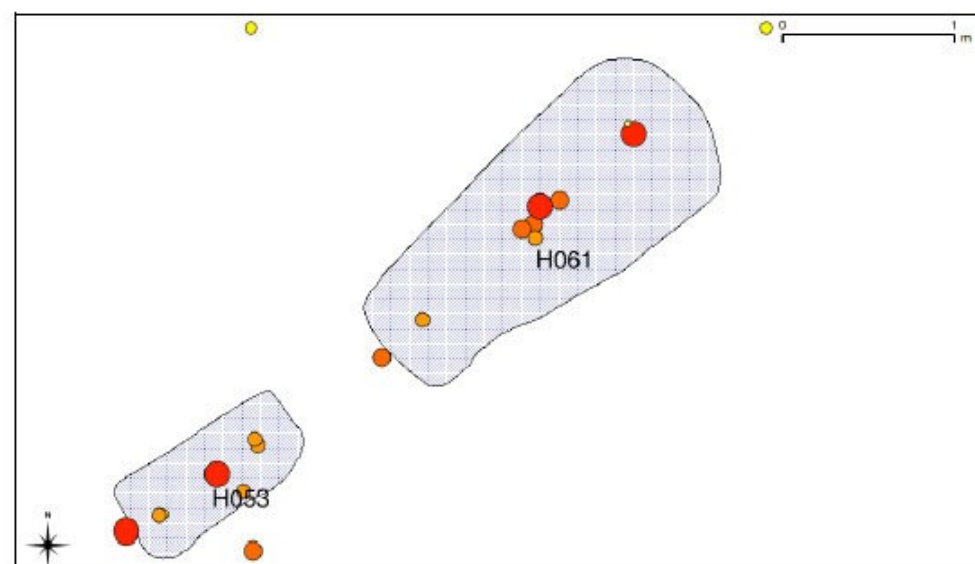
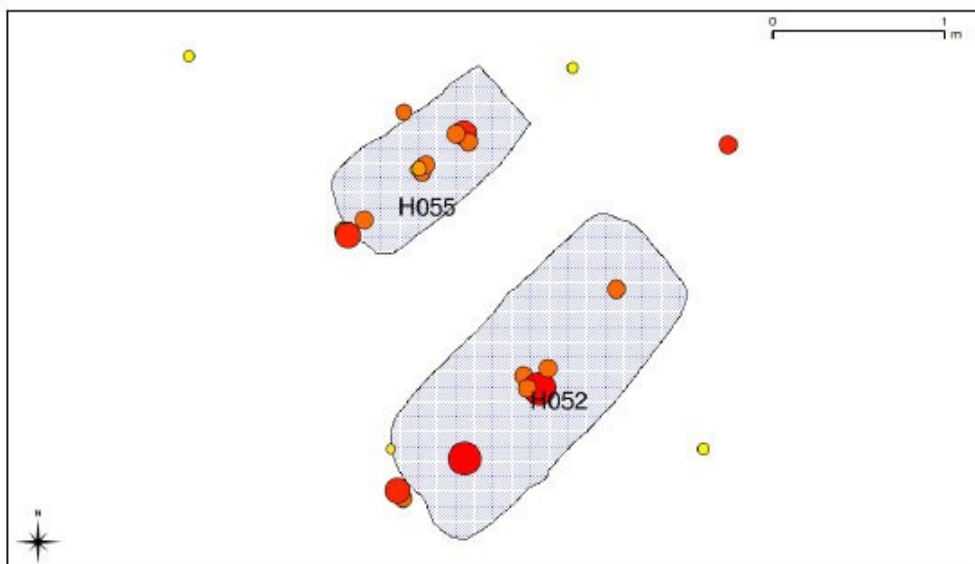
Obr. 6.16. Praha 9-Miškovice, výzkum M. Ernée (Archaia Praha). Hroby únětické kultury. A: Křivka hodnot v hrobě, kde došlo k rozkladu těla. B: Hrob s pohřby H41 (bez fosfátové anomálie) a H42 (s fosfátovou anomálií). C: Hrob bez fosfátové anomálie (k rozkladu těla došlo jinde). D: Vyhodnocení hodnot obsahu fosforu pomocí statistické metody nejmenších čtverců (viz text). Měřil A. Majer.

Obr. 5. Praha 9 – Miškovice. Výsledky fosfátové analýzy v hrobech 28 (A – nahoře) a 32 (B – dole). Křížky jsou označena místa odběru vzorků.

Pohansko u Břeclavi

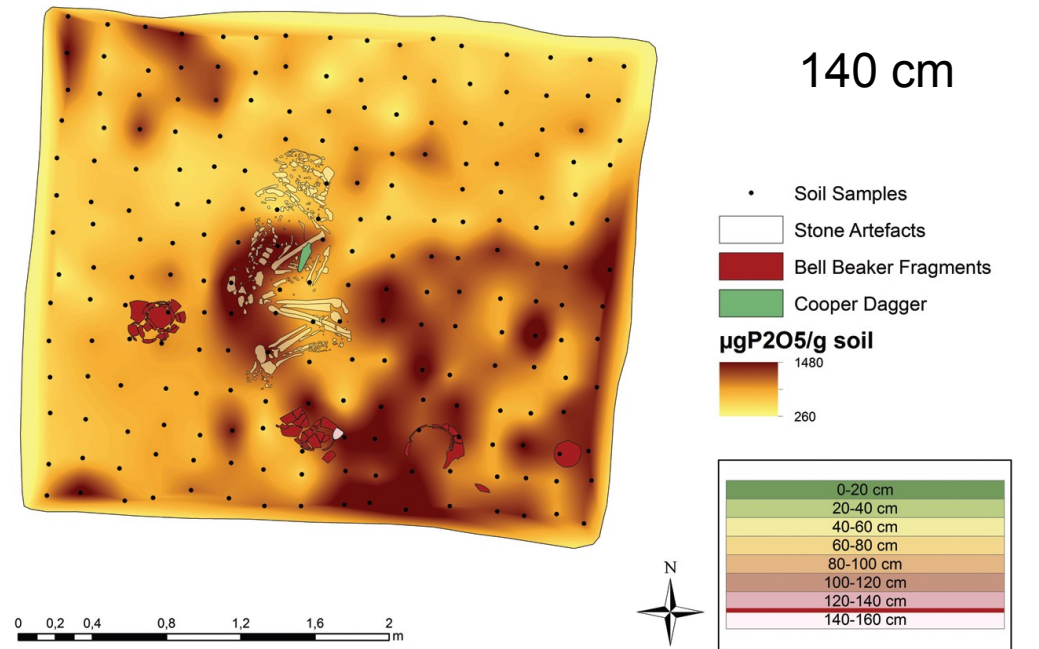
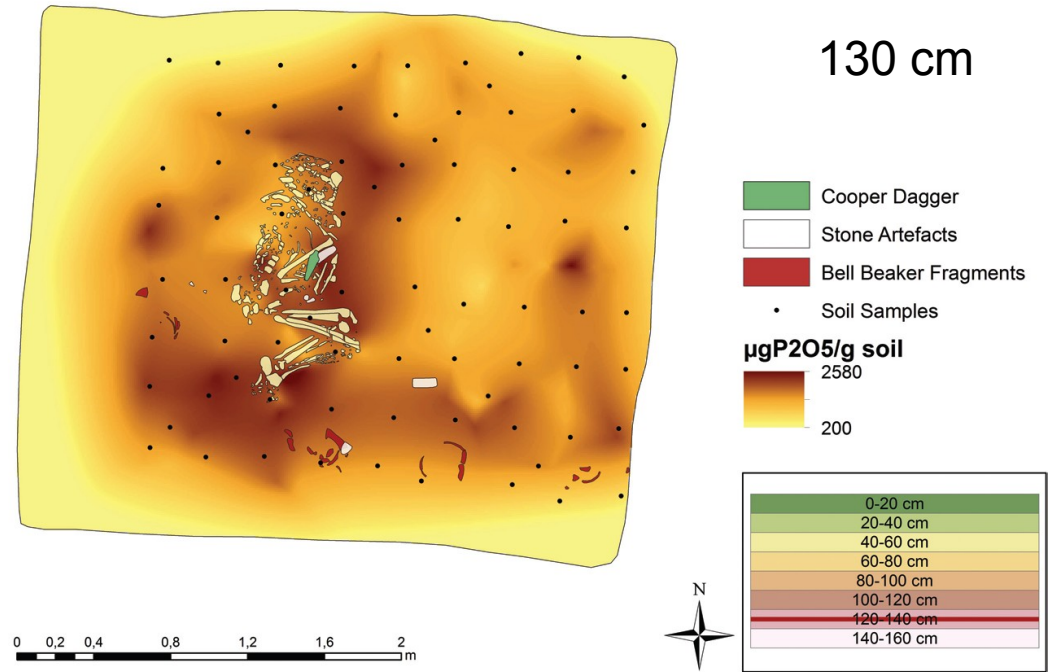

- ppm P2O5/gram půdy
- 20 - 36.5
  - 36.5 - 52.75
  - 52.75 - 69
  - 69 - 85.25
  - 85.25 - 101.5 2.6
  - 101.1 - 117.75 2.9
  - 117.75 - 134
  - 134 - 150
- Objekty =

Těšetice - Kyjovice

H 27, KZP

Kyjov

Hrob H 1034

pohřeb je narušen v místech,
kde se nacházely hlavy a trupy
pohřbených jedinců

dolní končetiny jsou v obou
případech sekundárním
zásahem prakticky
neporušené

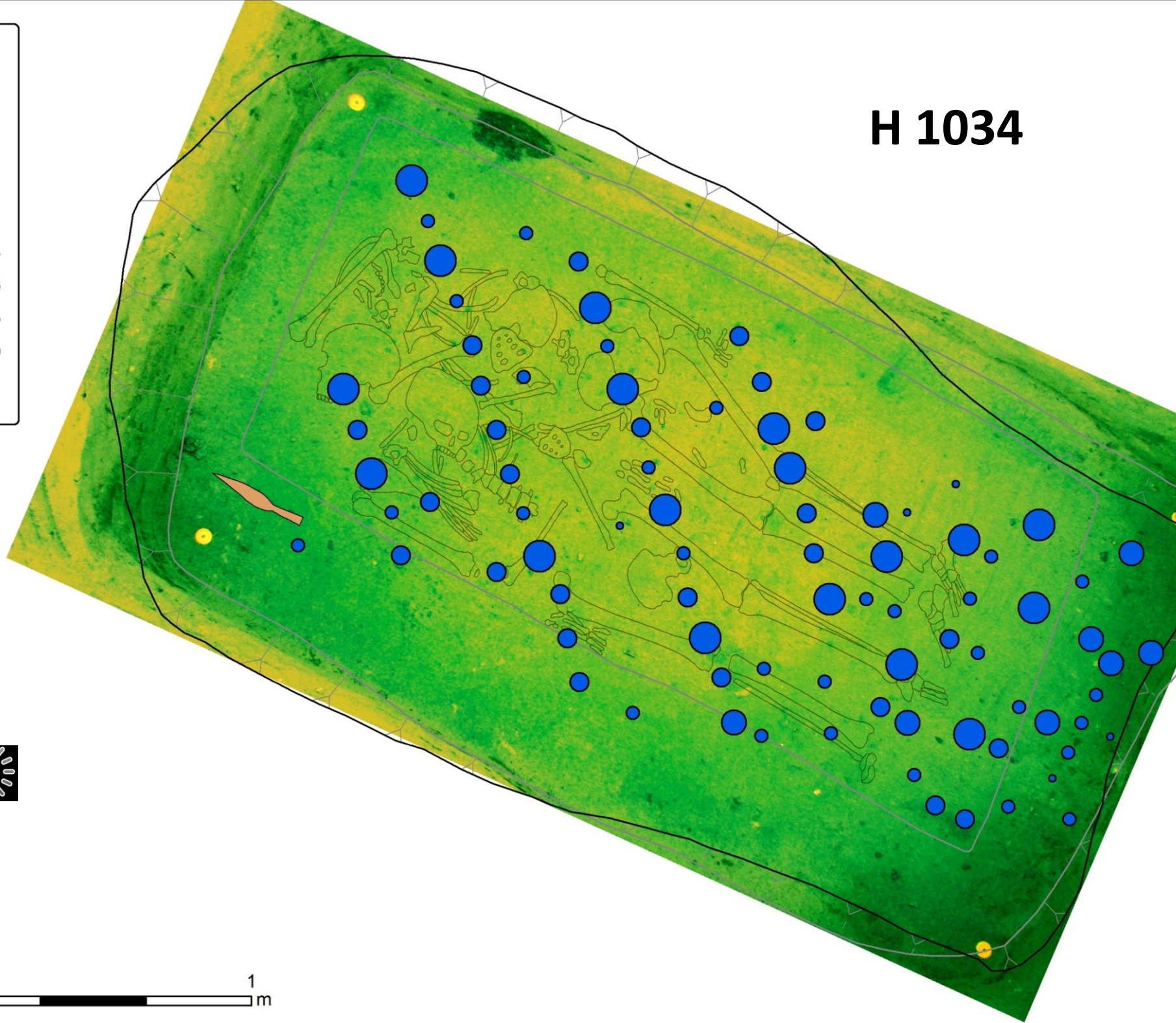
H 1034

- Horní hrana
- Dolní hrana
- Hrot kopí
- Kost

Fosfát

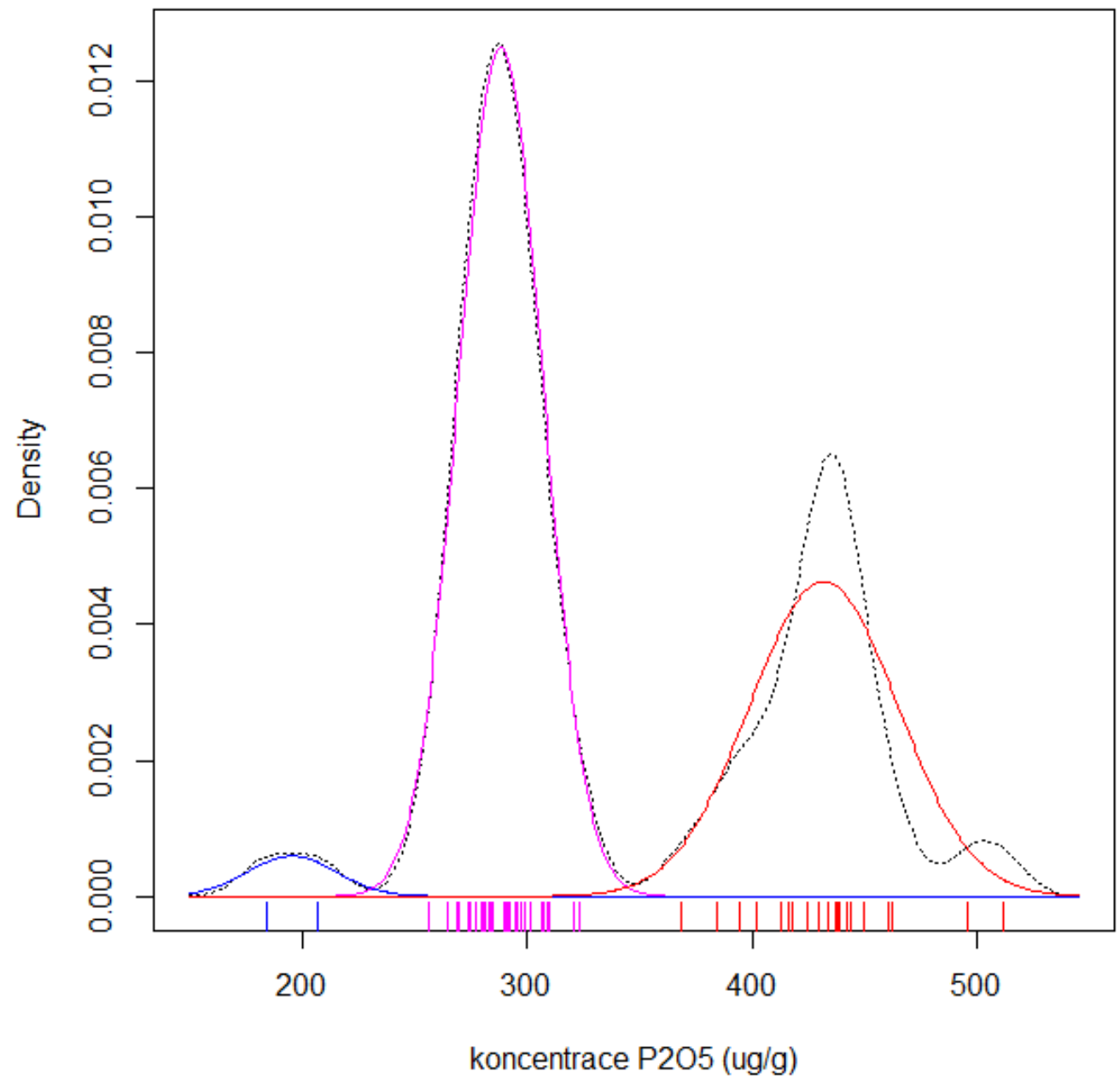
ppm

- 1,837 - 2,304
- 2,305 - 2,846
- 2,847 - 3,235
- 3,236 - 4,179
- 4,180 - 5,114

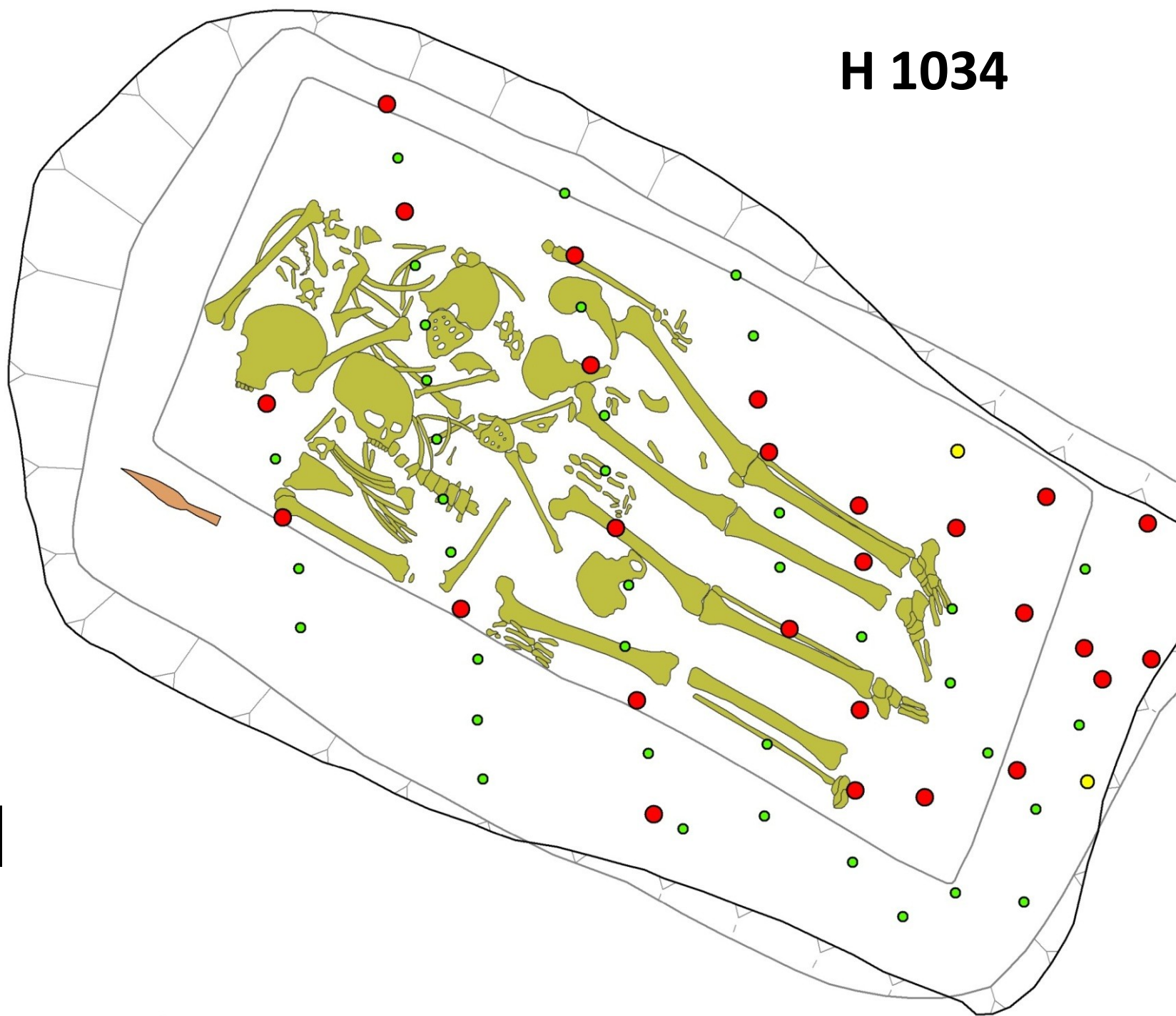
Kyjov, H 1034

Rozklad distribuce na
gaussovské složky
metodou maximální
věrohodnosti

H 1034

Legend:

- Horní hrana
- Dolní hrana
- Hrot kopí
- Kost

Fosfát shluk

- 1
- 2
- 3

Vylupování ???

Aplikace chemických testů v terénu

Polní test na fosfor

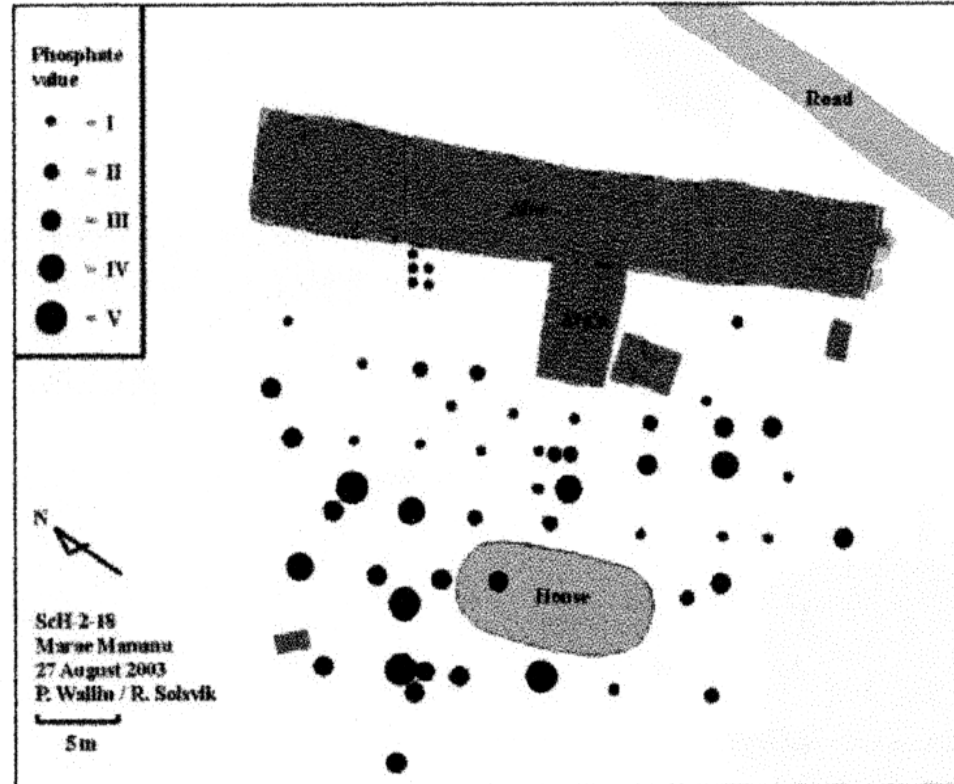
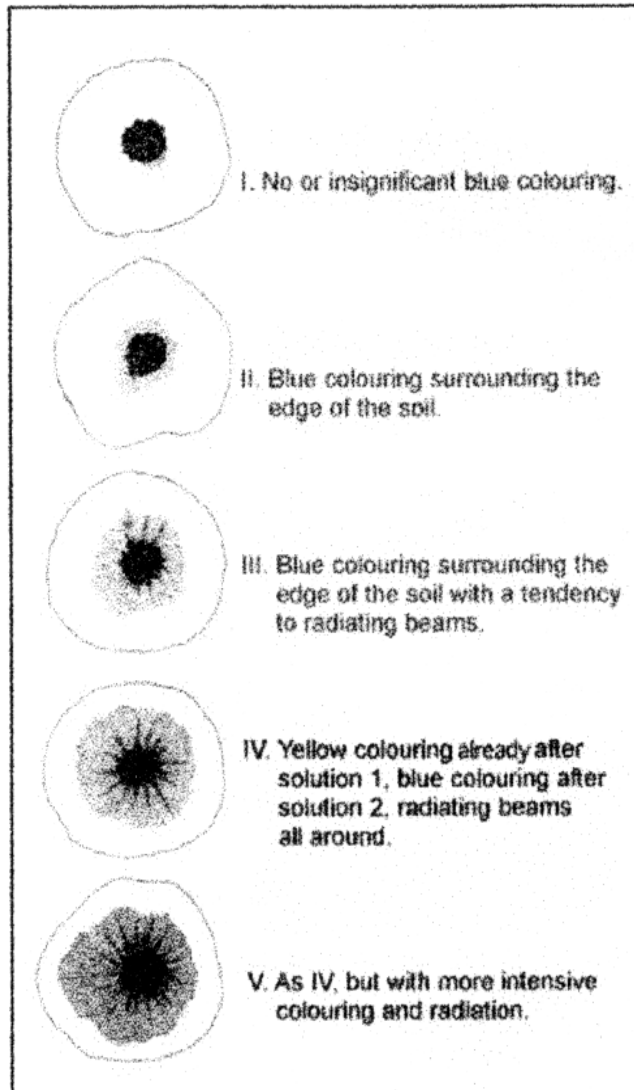
- Test na filtračním papíru podle Gundlacha

Využití polního testu

Figure 5 (left). Illustration of phosphate values (after Österholm and Österholm 1997:145).

Figure 6 (right). Results of the phosphate analysis plotted on the site plan.

Interpretace výsledků polního testu

Nutno brát v úvahu
archeologický kontext
(akumulace kostí,
keramiky, zbarvení
výplně, apod.

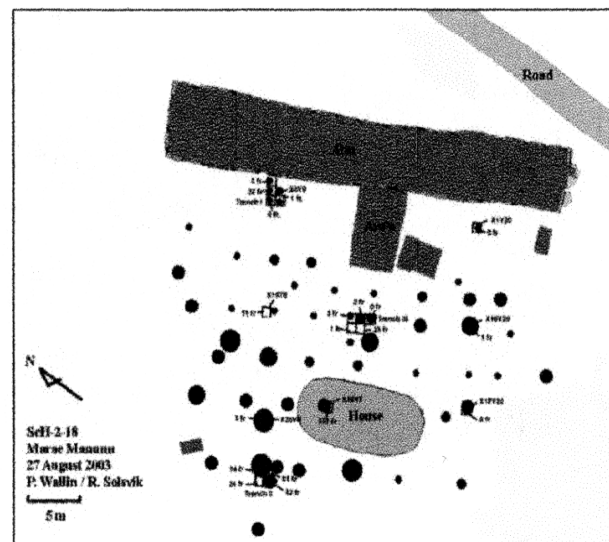

Figure 7. Excavated test pits/trenches and number of bone fragments.

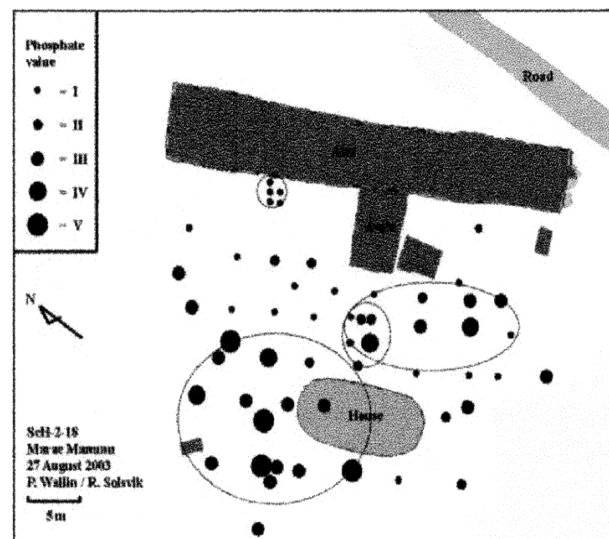
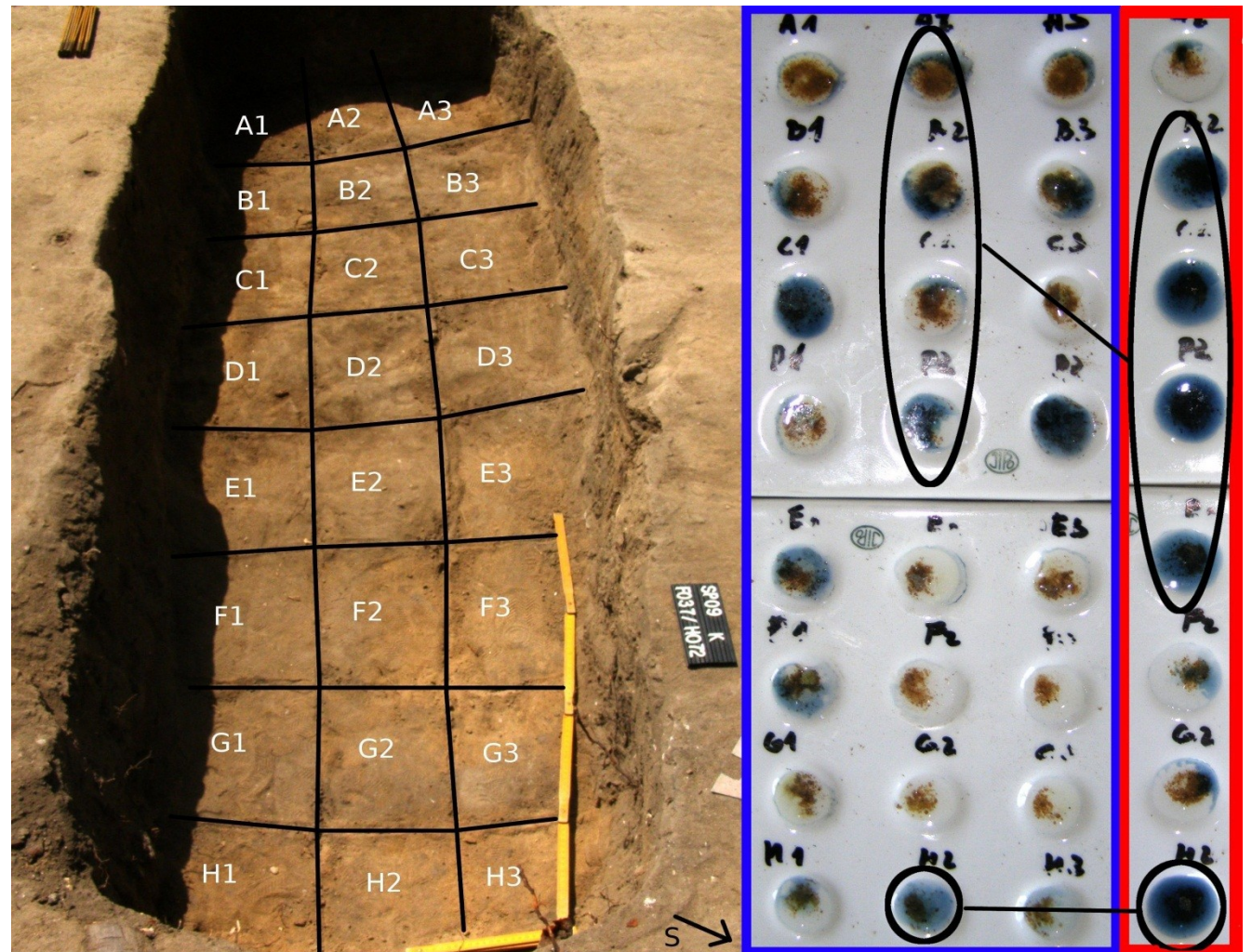

Figure 8. Interpretation of phosphate mapping.

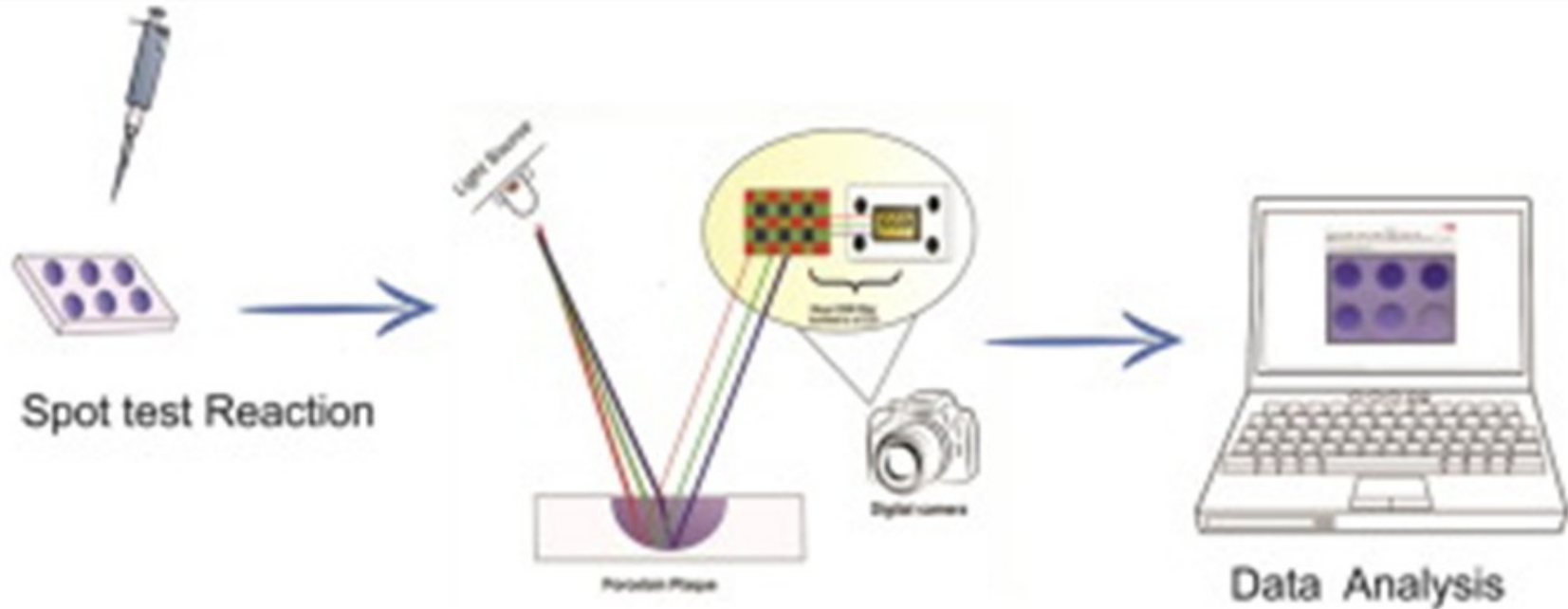
Polní test na fosfáty

Pohansko
(raný středověk)

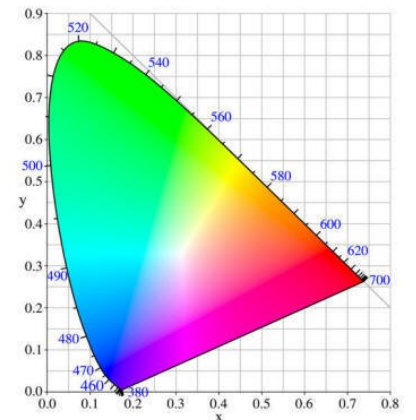

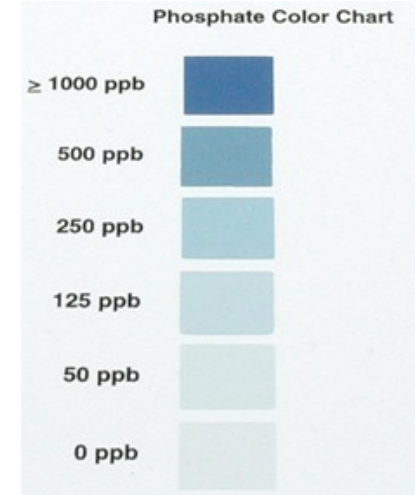
Interpretace výsledků polního testu

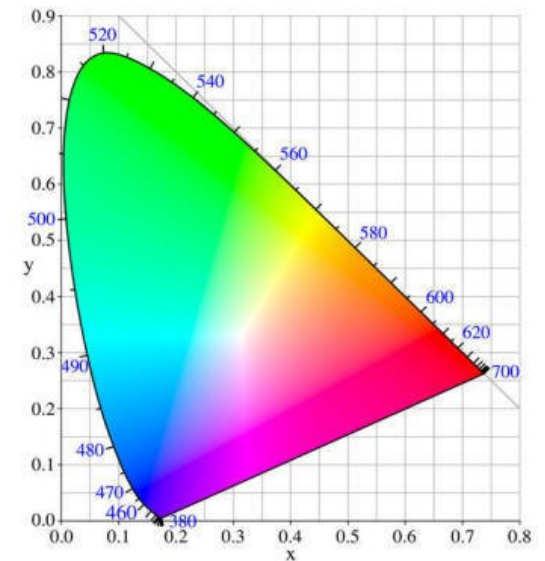
Signal processing

Interpretace výsledků polního testu

Signal processing

Ostatní testy

Uhličitany: s vodným roztokem kyseliny vznikají bublinky CO_2 .

- Alkalické půdy
- Vápence
- Malty a omítky

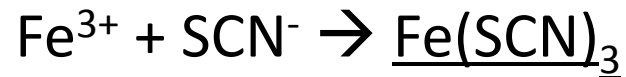
Železo: reakcí trojmocného Fe s roztokem thiokyanatanu vzniká krvavě červené zbarvení.

Brongersův test

Slouží k **detekci zetlelého dřeva**. Huminové kyseliny z rozkladu dřeva na sebe postupně vážou ionty Fe^{3+} a dochází k jejich lokální akumulaci. Přítomnost iontů Fe^{3+} se prokazuje reakcí s thiokyanatanem.

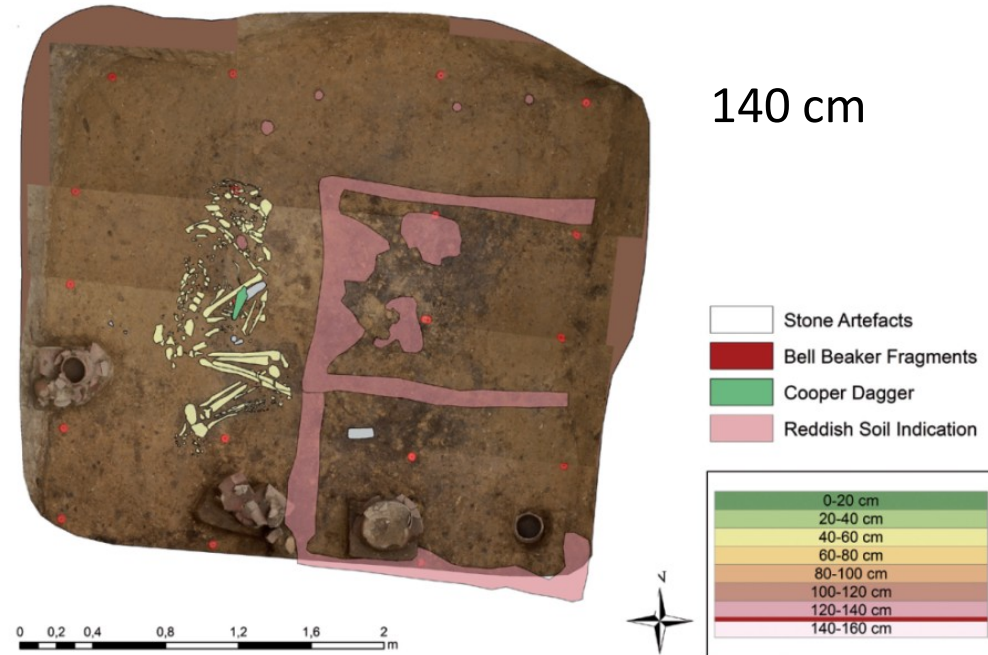
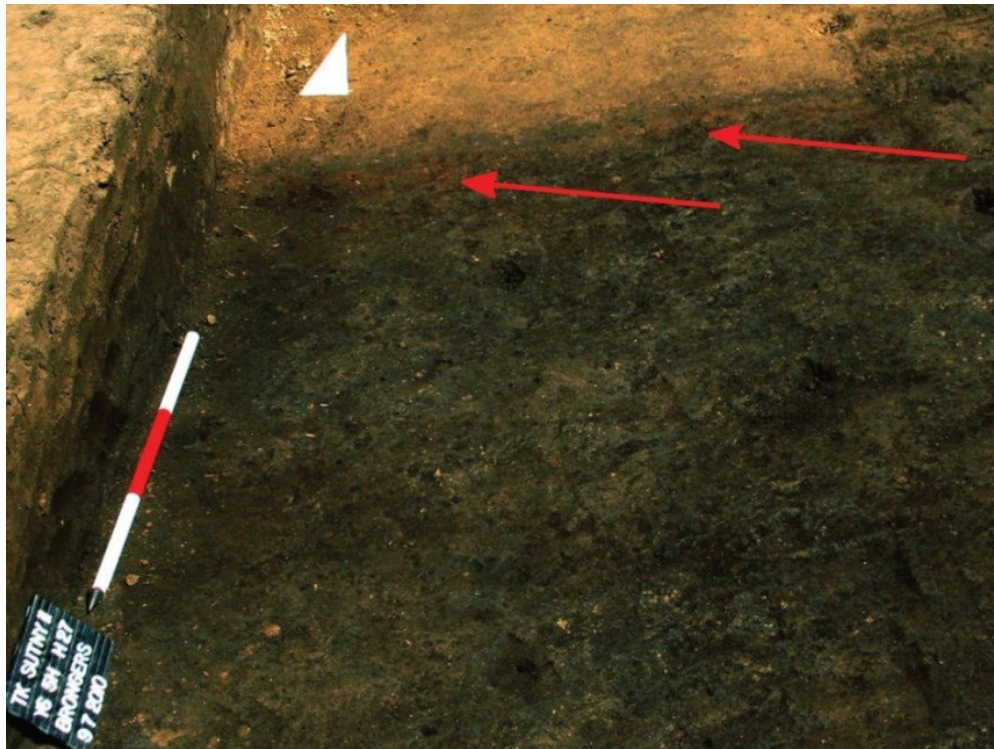
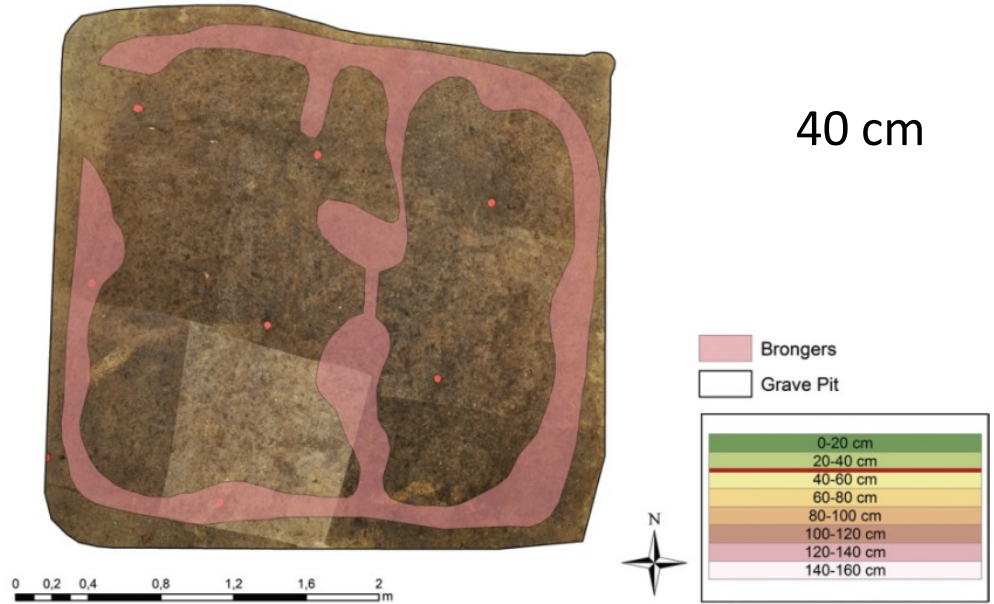

Kyjov (pohřebiště DSN)

Těšetice - Kyjovice

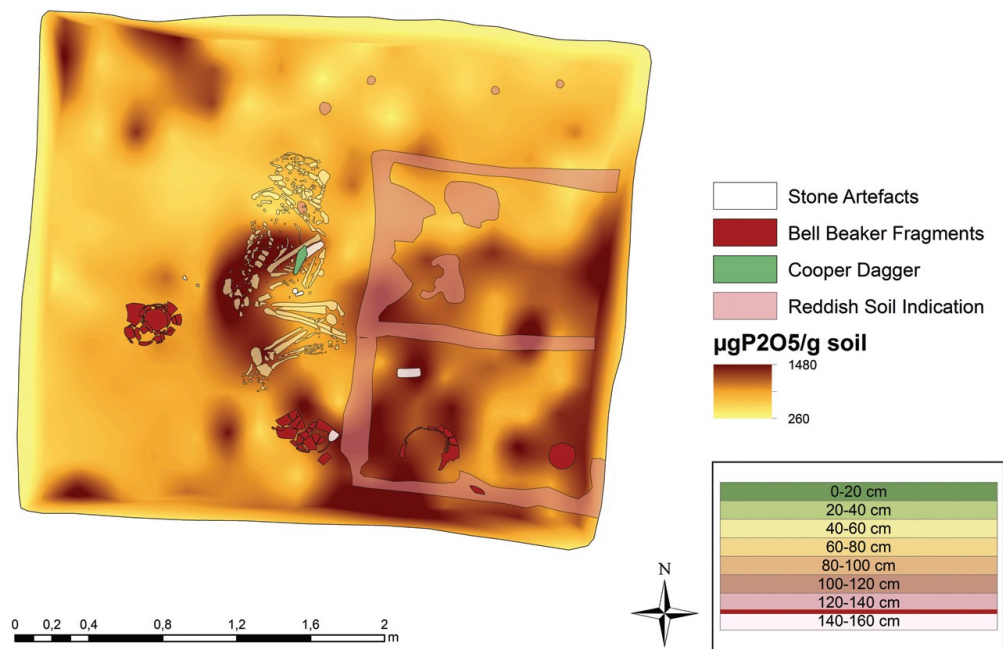
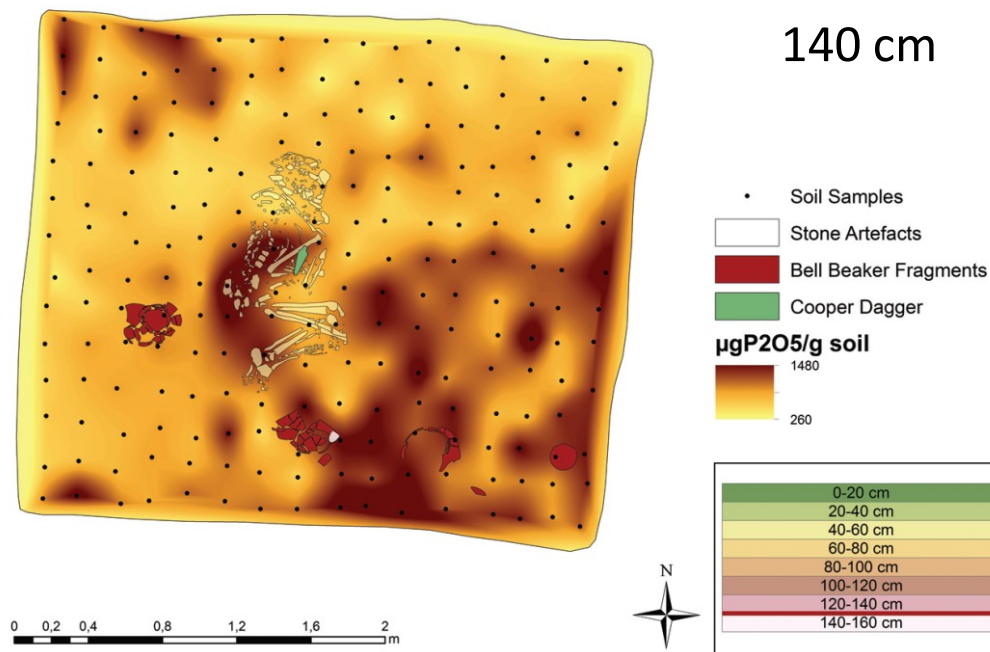
Hrob H 27, kultura zvoncovitých pohárů

Těšetice - Kyjovice

Hrob H 27, kultura zvoncovitých pohárů

Těšetice-Kyjovice

Hrob H 27, kultura zvoncovitých pohárů

Laboratorní metody

pH

spektrofotometrie

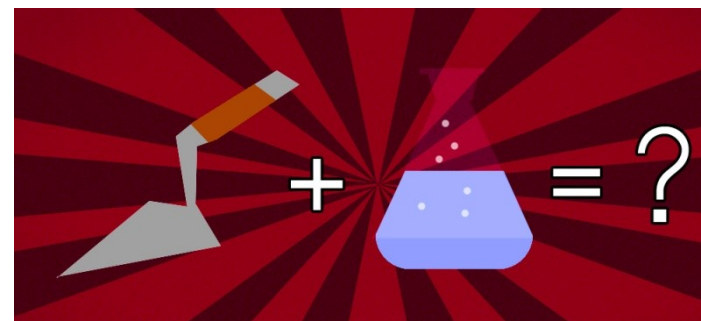
XRF

Pokročilé analytické metody

prvková analýza

organická analýza

analýza DNA

Optická emisní spektrometrie s indukčně vázaným plazmatem (ICP-OES)

Multiprvková analýza

Stanovení fosforu a dalších prvků (Fe, Cu, Pb, K, ...)

Rentgenofluorescenční analýza

Prvková analýza, zejm. těžké kovy

Obsah organické složky

- Humus
- Rezidua tuků a proteinů

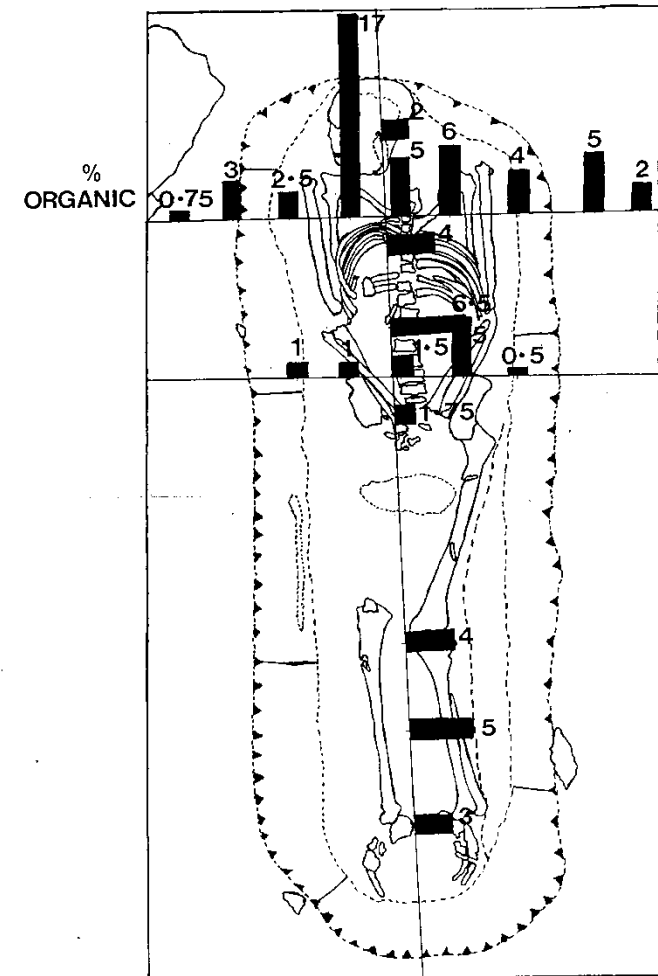
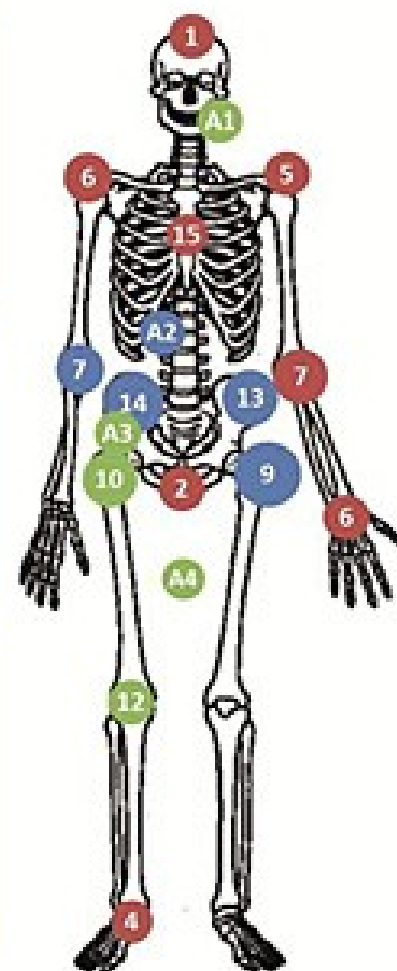
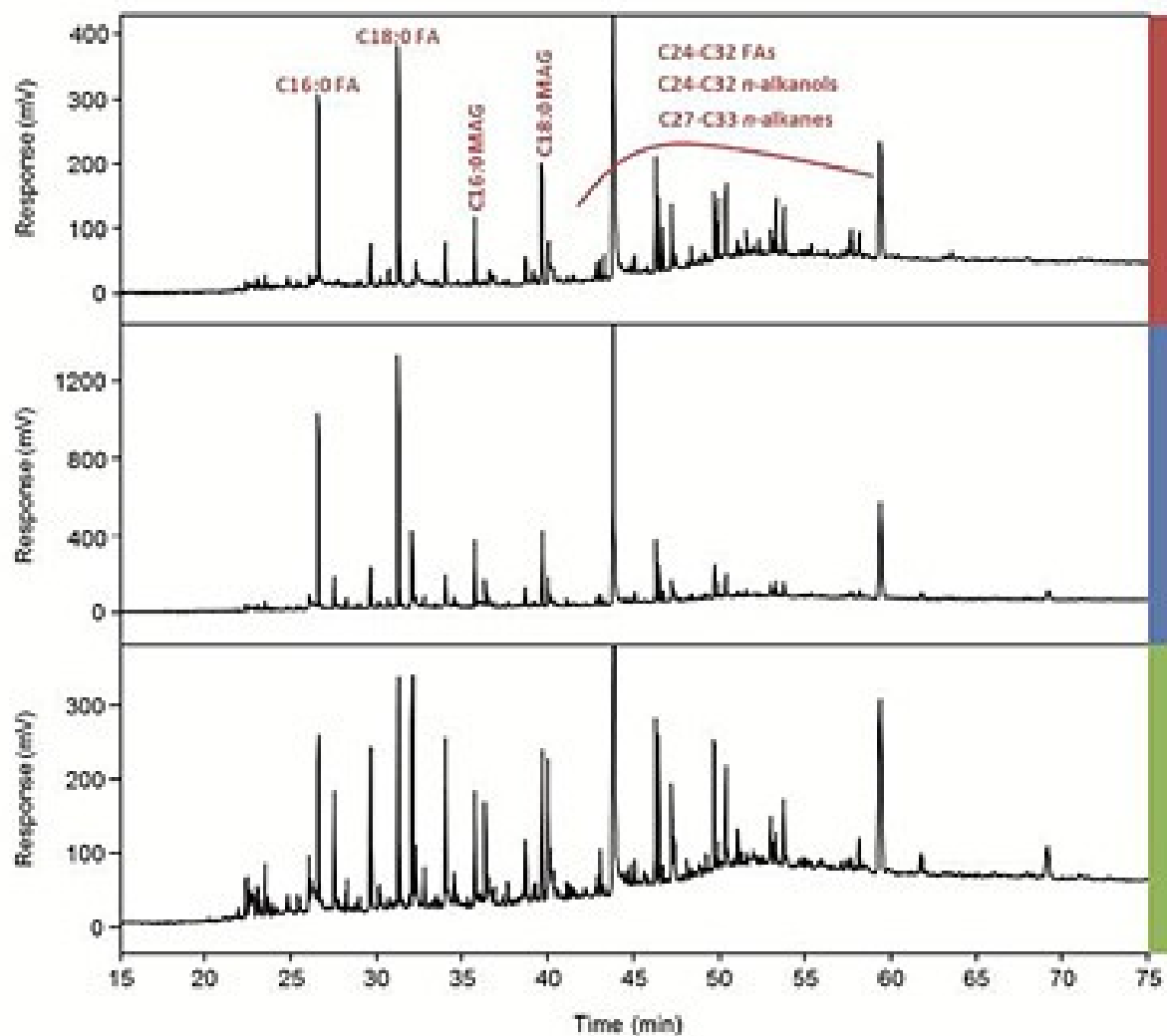

Figure 4. Schematic organic content of sand.

Obsah organické složky

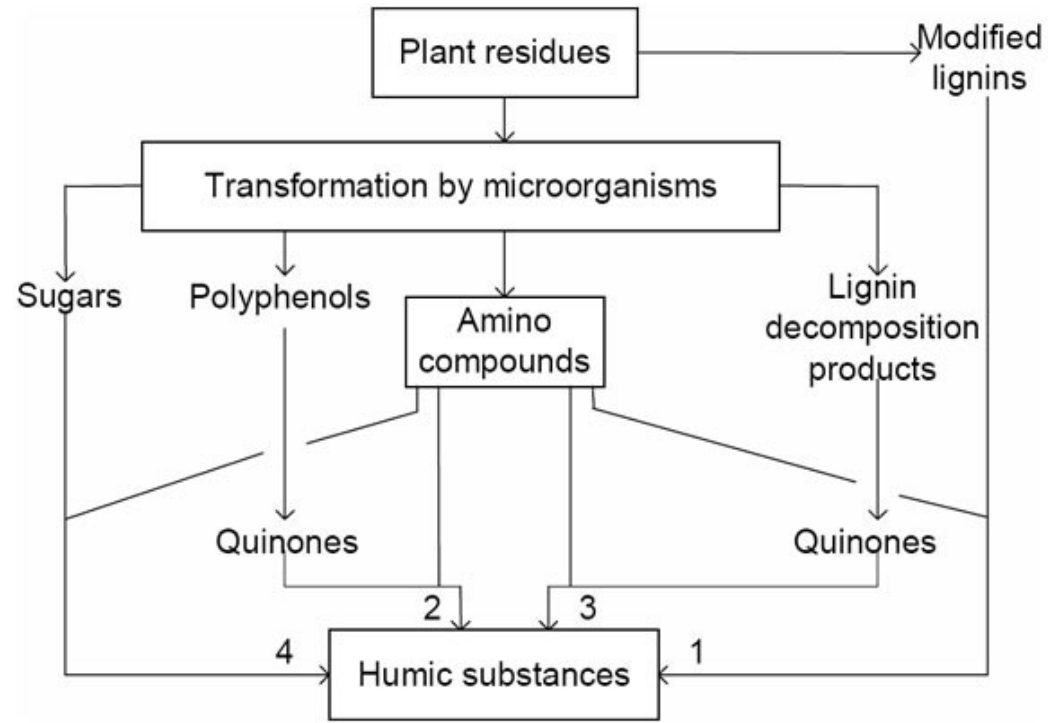
Weight of extract
(mg gTOC⁻¹)

- 10-30
- >30-40
- >40-50
- >50-60
- >60-70

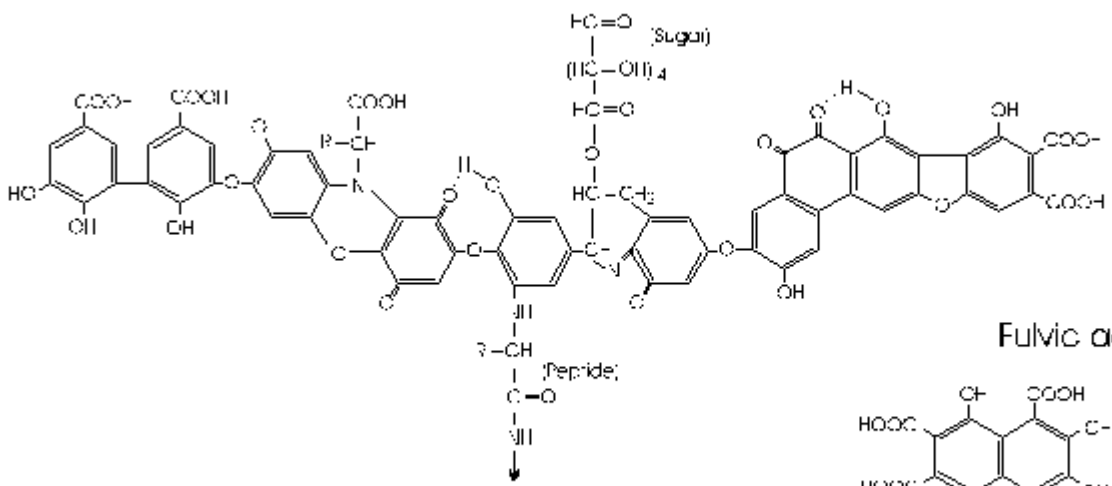

Huminové kyseliny

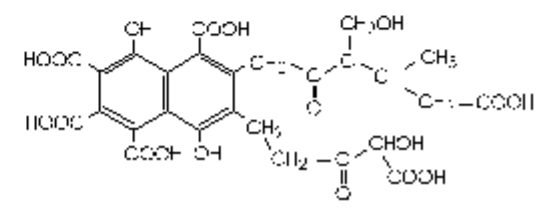
Rozklad rostlinného materiálu

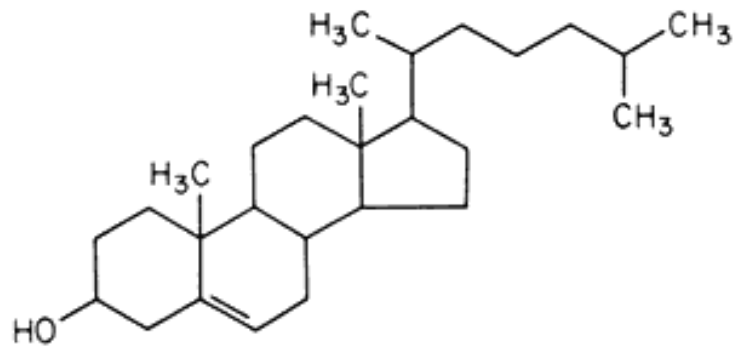
Humic acid

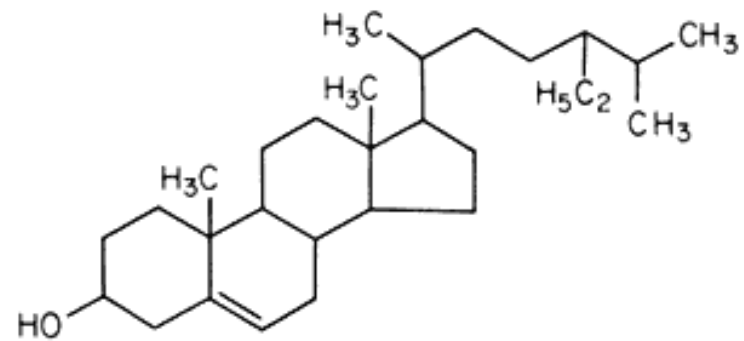
Fulvic acid

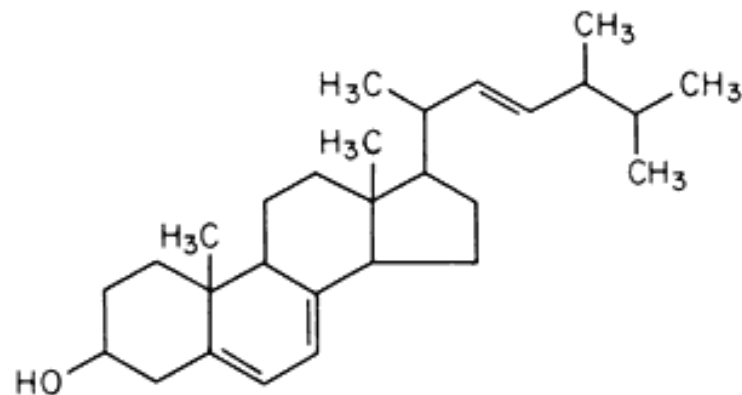
Steroly – specifické biomarkery

Cholesterol

β -Sitosterol

Ergosterol

Steroly a stanoly

Fekální biomarkery

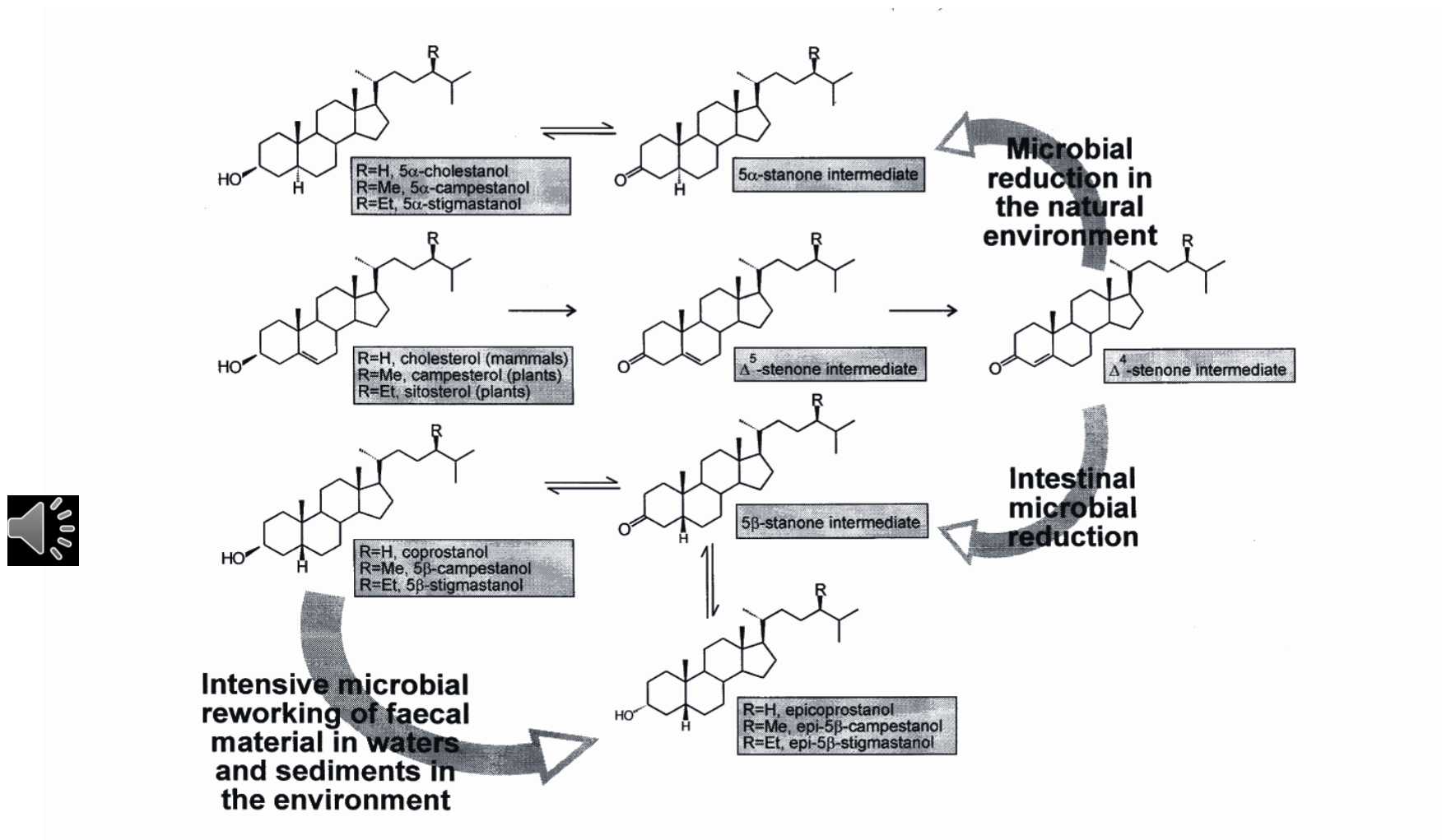

Fig. 1. A schematic detailing the formation of 5 α - and 5 β -stanols, from their sterol precursors, in the natural environment and the mammalian gut.

Žlučové kyseliny

Deriváty cholesterolu s detergentními vlastnostmi, které napomáhají solubilizaci tuků v trávicím traktu.

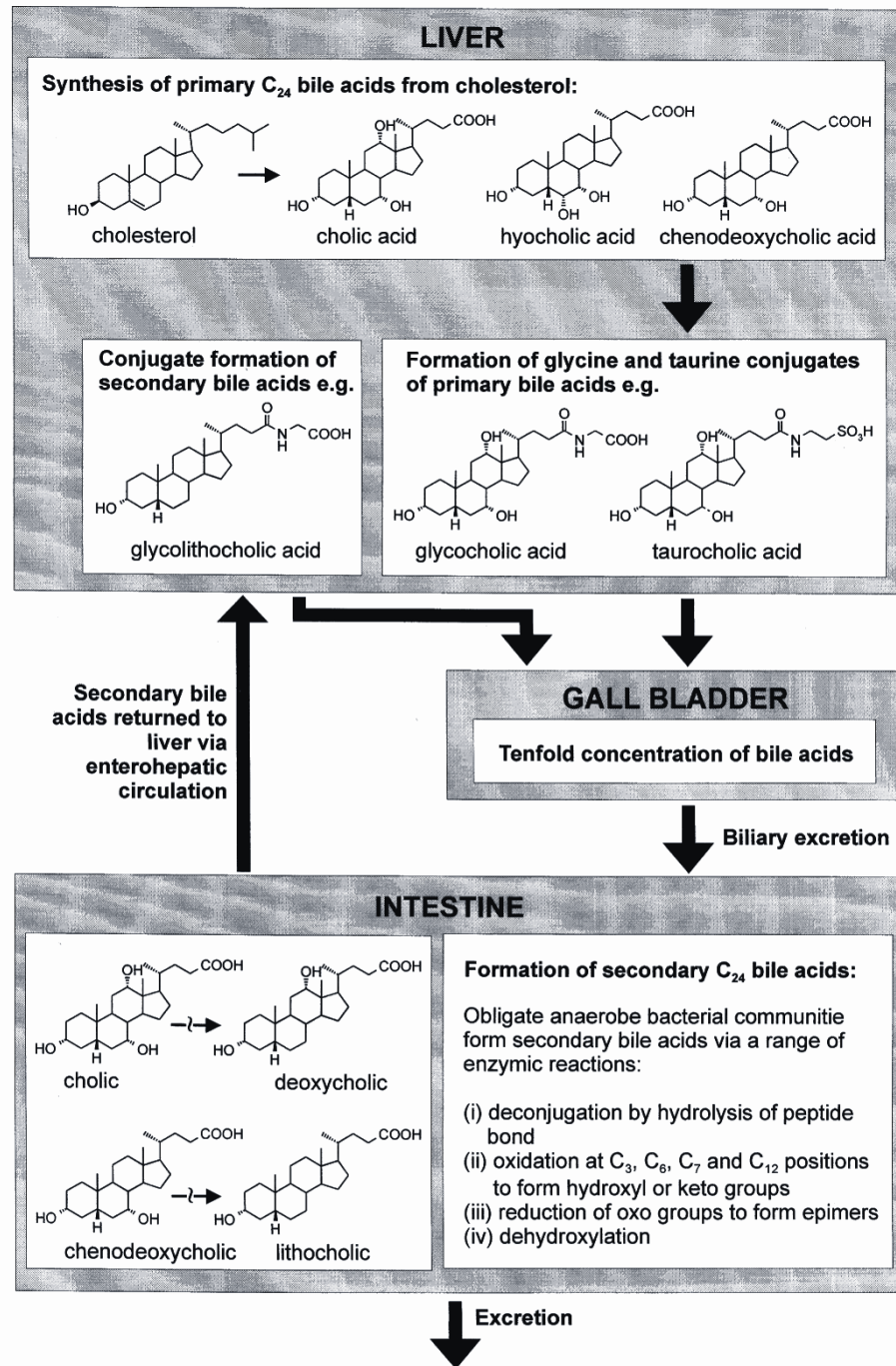
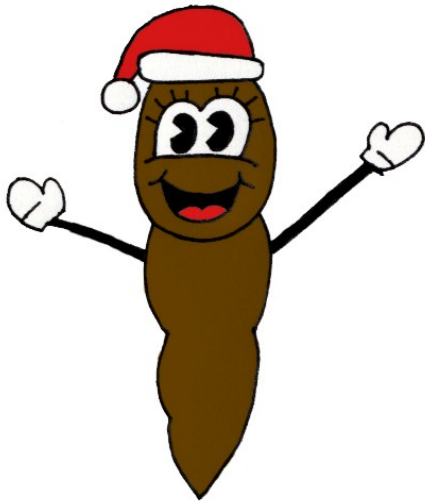

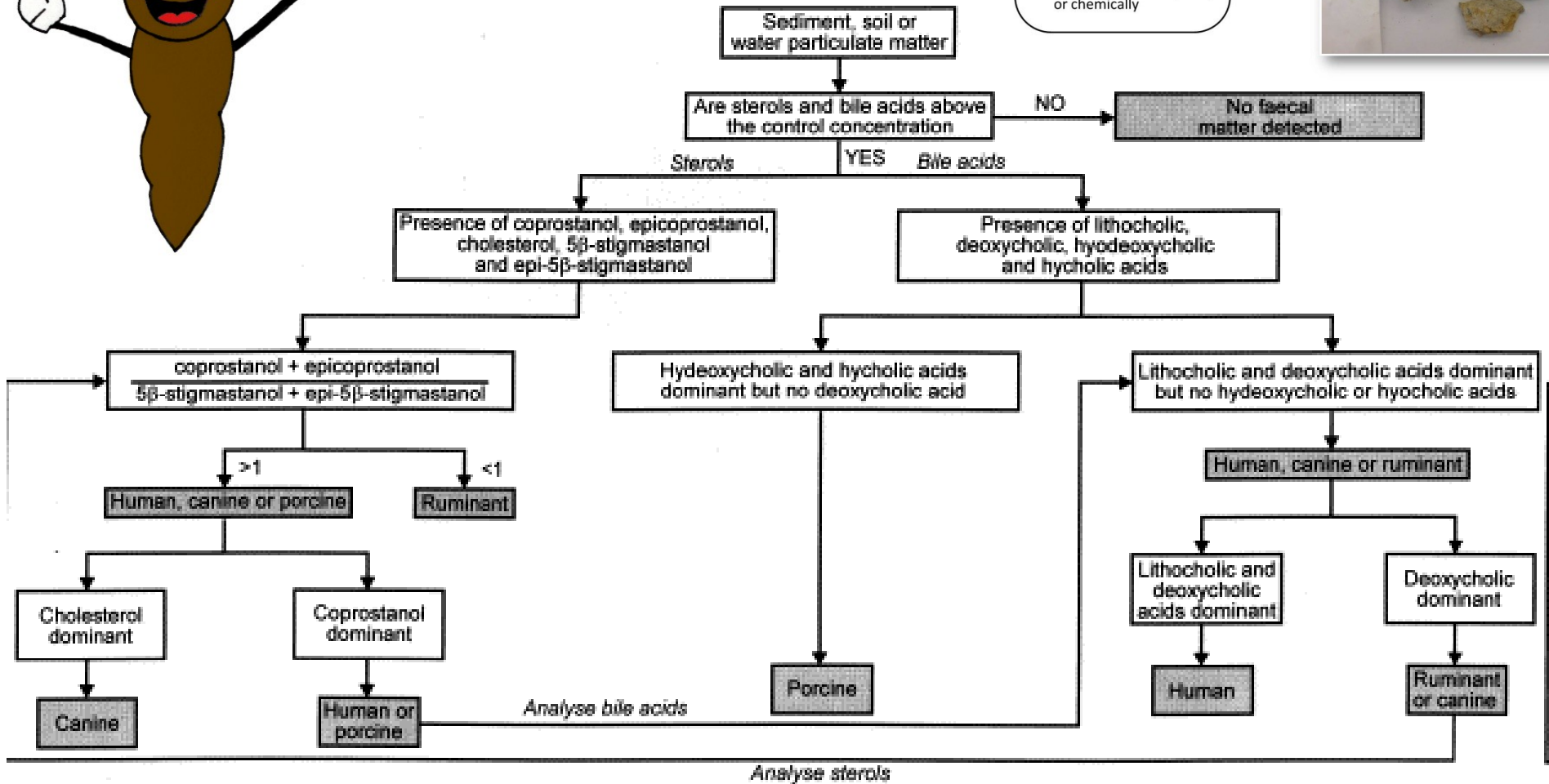
Fig. 2. An overview of the origin of primary bile acids and their conversion, after excretion from the gall bladder, to secondary bile acids in the intestine.

Fekální biomarkery

Identifying coprolites in the field

- May have a distinct rounded to sub-rounded morphology
- Can have a distinct orange/yellow colour
- Compressed deposits can still be recognised by colour and texture
- Can be confused with other decayed organic deposits
- May not be easily visible in the field, but can be detected microscopically or chemically

Athény, doba římská

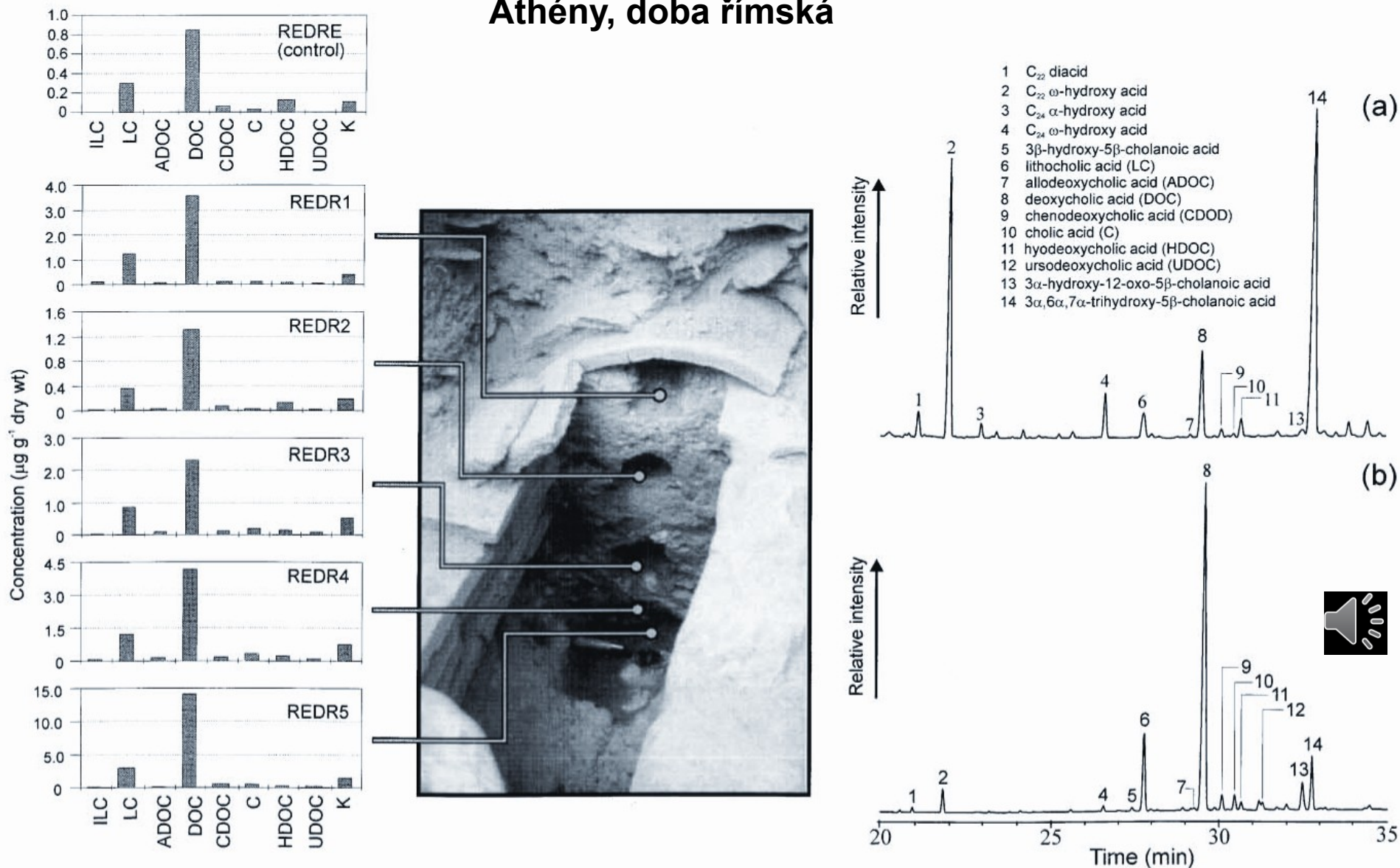

Fig. 3. Analyses of bile acids from a Roman drainage culvert excavated in Agora, Athens. Gas chromatograms of the bile acid profiles for the east control sample and sediment at the bottom of the culvert (REDR5) are displayed in (a) and (b), respectively. (c) Depicts histograms for the control (REDRE), and samples taken progressively deeper down the sides of the drain (REDR1-4) and the sediment (REDR5) in the bottom of the drain (see inset photograph).

Analýza DNA

